

Meddelelser...

DANSK
AEDELS FORENING

MARTS 2026

Meddelelser

Udgives af:

Dansk Adels Forening

c/o Instruktør Anna von Lowzow
Estruplund, 8950 Ørsted
E-mail:
anna.lowzow@nordiskfilm.com

Indlæg:

Ja tak. Sendes til redaktøren:
anna.lowzow@nordiskfilm.com

Annoncer og medlem af redaktionen:

Redaktør Elisabeth komtesse
Ahlefeldt-Laurvig
E-mail: e.ahlefeldt@gmail.com

Dansk Adels Forening

Formand:

Instruktør Anna von Lowzow
Næstformand:

Administrerende direktør
Erik baron Rosenkrantz

Kasserer:

Frederik greve Ahlefeldt-Laurvig
Redaktør:

Elisabeth komtesse Ahlefeldt-
Laurvig

Øvrige bestyrelse:

Cand. polit Carl Huitfeldt

Direktør

Anders baron Wedell-Neergaard
Lektor Jørgen Oxholm

Sekretær med ansvar for medlems- registrering, GDPR, m.m.:

Redaktør, cand.mag.

Maria Groth Rasmussen

Fraugdegårds Allé 8,
5220 Odense SØ. Tlf. 6047 6335

Opdateringer af adresser og andre
kontaktoplysninger bedes tilsendt,
helst per mail til:
info@adelsforeningen.dk

Danmarks Adels Aarbog

Redaktion:

Ledende redaktør og ansvarlig for
slægtsafhandlinger og stamtavler,
m.m.:

cand.mag., arkivar Michael Dupont
mid@sa.dk

samt

Redaktør ansvarlig for præsenslisten
m.m.:

cand.mag. Maria Groth Rasmussen

Opdateringer af præsenslisten
bedes tilsendt, helst per mail til:
mariagrothasmussen@adelsfor-
eningen.dk

Indmeldelse:

www.adelsforeningen.dk

Klik 'Medlemmer',
dernæst 'Medlemskab'

Adresseændring:

Klik 'Medlemmer',
dernæst 'Ændringer af medlems-
oplysninger'

Kære læsere!

Kære Læsere.

Med ét er det blevet forår og det nye Meddelelser er fyldt med gode historier, som jeg håber, at I vil glæde jer over. Læs om Christian 8's besøg på Lerchenborg, som satte hele Kalundborg op i gear. Det er jo sådan, at når der aflægges kongeligt besøg – også i dag – så giver det en glimrende anledning til, at byens borgere endelig får malet stakit, luget ukrudtet og i øvrigt klædt sig

pænt på.

To gode gamle venner, Henrik Moltke og Anders Wedell-Neergaard, har ikke blot det tilfælles, at deres børn skal giftes med hinanden. De har også en livslang fortælling om deres familier, som var fast tilknyttet Langesø på Fyn. Det er festlig læsning. Og knap var artiklen, hvor også maleren Harald Moltke nævnes, havnet hos os på redaktionen, da forfatteren Charlotte Christensen sendte os en fin artikel om netop Harald Moltke og hans fine malerier, som viser nordlyset. Det blev ligesom en dobbelt gevinst, som I kan se, når I bladrer videre.

Birthe Slieben skriver i bladet om storkøbmanden Gysbert Behagen, som blev optaget i den danske adel i 1782. Familien boede i København og på deres nyerhvervede Marienborg, som de danske statsministre har rådighed over i dag. To sønner rejste til st. Croix, hvor de stiftede familie. Og en datter blev gift med Joachim Castenschiold, som også havde forbindelser til de Vestindiske Øer.

Meddelelser fik af Stig Bille Brahe Selby tilsendt et fotografi af en begivenhed på Fyn, hvor vi lige skulle have festligheden på plads. Hvorfor og hvor? Her trådte Elisabeth Rantzau til, for hun kunne nogle af navnene. Det er nu lykkedes os næsten at få alle gæsterne verificeret, men vi mangler stadig nogle. Måske kan vores læsere hjælpe? Fotografiet blev indleveret til Glamsbjerg Lokalhistoriske arkiv af en Cederfeld de Simonsen.

Nobilitas' unge medlemmer oplever heldigvis en hel masse. De er konstant inviteret til begivenheder hos andre unge adelige i hele Europa og der bygges et effektivt netværk, som de kan trække på. Hvis de skal læse eller arbejde i udlandet, så er der altid europæiske venner, som lynhurtigt kan

sørge for, at de får en lokal omgangskreds. Det skriver Maria Stibolt om. Fortæl om Nobilitas til jeres teenage-voksne børn. Meld dem ind på et ungdomsabonnement i Dansk Adels Forening og de kan deltage i Nobilitas' arrangementer fra de er fyldt 18 år. De skal blot melde sig til i Nobilitas' facebookgruppe, hvorfra alle informationer om arrangementer bliver delt.

I år er Vallø Prisen tildelt sanger, sangskriver og forfatter Pernille Rosendahl for at være en stærk kvindelig rollemodel i arbejdet for bedre vilkår for kvinder i musik- og kulturbranchen. Dansk Adels Forening er glade for samarbejdet med Vallø, som inviterer de unge adelige kvinder til mange interessante projekter og som i øvrigt også gavmildt støtter udgivelsen af vores adelsårbog.

Vi mangler altid gode anekdoter. Elisabeth Ahlefeldt-Laurvig kigger heldigvis ind i mellem i gamle erindringer og finder de sjoveste historier. Nogle af dem bringer vi her i bladet. Men kom gerne med nogle finurlige familiehistorier til os. Vi mangler dem.

Her kommer der to vigtige meddelelser: Vi får flere nyrenoverede lejligheder til leje i Gothersgade, som I kan læse om her i bladet. Vi lejer dem ud til billigst mulig markedspris og de større lejligheder kan fint deles af flere beboere.

Den kommende generalforsamling i Dansk Adels Forening holdes hos Duddi og Nikolaj Albinus på Valdemars slot, søndag den 14. juni kl. 11. God fornøjelse med Meddelelser ☺

Anna von Lowzow

EFTERLYSNING

Det er adelens familiehistorier,
der gør Meddelelser spændende.
Så hjælp os med de gode historier!

DANSK ADELS FORENING

GENERALFORSAMLING 2026

Dansk Adels Forening holder generalforsamling
på Valdemars Slot

Søndag den 14. juni 2025 kl. 11.

Indkaldelse til generalforsamlingen bliver sendt ud
på mail til vores medlemmer.

Kong Christian den Ottendes Besøg i Kallundborg den 26. November 1844

6. februar 1888

(Nedensstående Beretning om Kong Christian den Ottendes Besøg i Kalundborg og paa Lerchenborg i November Maaned 1844 haabe vi vil blive læst med Interesse af vore ærede Læsere og Læserinder. Den er nedskreven af afdøde Borgmester, Cancelliraad Feddersen, som i Tiden fra 1841-1848 var Borgmester heri Byen. Manuskriptet er os overladt af Afdødes Søn, Stationsforvalter Oscar Feddersen i Leire).

Allerede det meste af Sommeren igjennem talte man om at Kongen i dette Efteraar vilde paa en Invitation af Grev Lerche besøge Lerchenborg og ved den Leilighed tillige gjæste Kallundborg.

Det var fine gæster, som skulle besøge lensgreven på Lerchenborg og Kalundborg. Christian VIII (1786-1848) og Caroline Amalie (1796-1881) i salvingsdragt (SMK)

Man svævede imidlertid desangaaende i en stadig Uvished indtil jeg for en 3 å 4 Uger siden modtog en Skrivelse fra Overmarschallen, der meddelte mig, at Kongen den 25de d. M. ville indfinde sig paa Lerchenborg, og en af de følgende Dage inspicere deoffentlige Anstalter i Kallundborg.

Senere rygtedes det, at Kongen var ankommen i Odsherred, og samtidig hermed tilskrev Marschallen mig, at Kongen den 26de vilde foretage Inspectioner heri Byen. Communalbestyrelsen tænkte i den Anledning strax paa at arrangere en passende Modtagelse og navnlig en Dejeuner og lod derfor en Indbydelse udgaae til Byens Borgere om ved frivillige Bidrag at contribuere til Bekostningerne derved.

Borgerne vare temmelig beredvillige hertil, men der tilveiebragtes dog ikke et større Beløb end 264 Rbdlr., især fordi en 7-8 af de yngste Kjøbmænd, maaske paa Grund af deres politiske Anskuelse, undsløge sig for at bidrage. Da Bidragene vare samlede, dannede sig en Comitee, bestaaende af Præsten, Formanden for Borgerrepræsentanterne, practiserende Læge Herz, constitueret Toldcasserer Thomsen, Kjøbmand Hesselberg og Gjæstgiver Thrane for at tage Bestemmelse om hvorledes Modtagelsen skulde gaae for sig.

De Hovedpunkter, som derved fastsattes, bestode i, at der ved Byens østre Indkjørsel, som vender mod Lerchenborg, skulde opreises en Æresport, at der skulde serveres en Dejeuner i Aftrædelseslocalet og at man skulde forberede en Illumination i det Tilfælde, at Kongens Ophold her skulde vedvare til Aften. Til at levere Aftrædelseslocalet formaaede jeg Toldinspecteur Bech, der boer meget smukt i en stor Gaard, hvis Facade vender umiddelbart ud mod Havnepladsen og heri arrangeredes et *Cabinet particulier* for Kongen, et Audientsværelse, et Cavalergemak og en Spisesalon.

Hvad Dejeuneren angik, da blev Kjøbmand Hesselberg sendt til Kjøbenhavn for at conferere med den kongelige kok Alphonse Casadaban og tilveiebringe de fornødne Ingredienser samt indkjøbe Viin, skaffe Bordservice tilveie og medbringe forskjellige andre Gjenstande.

Samtidig hermed afgik til Nykjøbing en Invitation til Kongen om at modtage Dejeuneren og paa denne Indbydelse fulgte pr. Estafette tilbage det Svar fra Overmarschallen, at den allernaadigst modtoges.

Da dette var skeet, gik alle Mand i Værk, hver med sin Gjerning; paa Æreporten blev der arbeidet, Programmet til Festiviteten blev forfattet, med Laugene, Borgerrepræsentanterne, de communale Commissioner og Autoriteter samt de kongelige Embedsmænd blev der confereret, betræffende den Plads, de havde at indtage og den Rolle, Enhver havde at iagttage.

Om Mandag Aften den 25de var Alt saa temmelig i Orden; Æreporten næsten færdig, Aftrædelsesværelserne behørigt indrettede og Bordet meget smukt dækket paa 25 Couverts.

Det var bekjendt, at Kongen den samme Aften omtrent Kl. 11 vilde ankomme til Lerchenborg, og til dette Klokkeslæt hørte man ogsaa Kannonerne tordne deres Salut tvers over Fjorden; ligeledes havde Marschallen underrettet mig om, at Kongen formodentlig vilde komme til Kallundborg omtrent Kl. 11 den følgende Formiddag. Kl. 12 om Natten sendte imidlertid

Lerchenborg

Amtmanden, Grev Moltke, Bud til mig, at han var ankommen til Byen og ønskede at tale med mig, og da jeg kommer hen til ham, bringer han mig den hilsen fra Overmarschallen, at Kongen allerede vilde besøge os Kl. 9 om Formiddagen og at jeg gjorde rettest i, i Forveien at indfinde mig paa Lerchenborg, samme Steds søge Audiens og derefter ledsage Kongen her til Byen, da hverken Amtmanden eller Herredsfogden var tilsinds at gjøre dette. Da enhver havde regnet paa, at Ankomsten først vilde finde Sted ved Middagstid, var det fornødent strax at vække de vigtigste af mine Assisterter, og om Morgenen derefter Kl. 5 lod jeg Alarmtrommen gaae hele Byen over, saa enhver blev purret ud. For mit eget Vedkommende, da var jeg Kl. 7½ in pontificalibus, det vil sige i den karmoisinrøde guldbroderede Kjole, trekantet Hat og Kaarde, og for min Dør holdt Barners engelske Jagtvogn, forspændt med 2 brune halvblods Hurtigløbere, og i den gik det med en Fart til Lerchenborg.

Kongen var oppe, men skrev, og jeg havde altsaa foreløbig at opholde mig i Forgemakket, hvor tilligemed mig var gamle Grev Lerche, 3 unge Grever, den jourhavende Adjudant Irminger, og hvor jeg tillige talte med Overhofmarschallen og Cabinetssekretairen Tillisch – Forresten bestod Kongens Følge til Lerchenborg af følgende Personer: Prinds Bentheim Steinfurt,

Lerchenborgs Havnemark på Asnæs malet af J.Th. Lundbye (Kalundborg Museum)

Overhofmarschal v. Lewetzau, Grev Blücher-Altona, staldmester v. Bardenfleth, Adjudanterne Kammerherre Fr. Blücher og Capitain Irminger, den constituerede Cabinetssecretair, Stiftamtmand v. Tillisch, Kammerjunker Johansen og Reiselivlægen Dahlerup.

I Forgemakket maatte jeg vente 1½ Time, siger og skriver én og en halv Time, og først da kaldte Irminger mig ind i Audiens. Audiensen passerede i Grevens sædvanlige Dagligstue, der er en stor, meget smuk og lys Sal og som var blandt de til Kongens personlige Afbenyttelse anviste Værelser. Kongen var ved denne Leilighed imod Sædvane ikke ene, men havde hos sig Prinds Bentheim, Grevinde Lerche, et par Damer og et Par Cavalerer. Kongen stod midt paa Gulvet, da jeg kom ind. Jeg bragte ham i Byens Navn et Velkommen og en allerunderdanigst Taksigelse, fordi han havde modtaget vor Indbydelse. Han spurgte dererfter om, hvor han skulle træde af, erkyndigede sig om Et og Andet, og afskedigede mig den Bemærkning, at han nu strax ville kjøre og at jeg vel gjerne vilde have et Forspring.

Lensgreve Christian Lerche og hustru Wilhelmine Dorothea f. von Krogh

Da jeg kom ud i Gaarden var Grev Lerches Vogn, hvori Kongen skulle kjøre til Kallundborg, for Trappen og til Følget var der 3 eller 4 Vogne. Jeg satte mig i min Vogn og jagede ad Kallundborg til, og noget efter mig fulgte Kongen og hans Mænd.

Køer på Lerchenborgs mark med udsigt til Kallundborg fjord malet af J. Th. Lundbye. (Kalundborg Museum)

Da jeg kom til Kallundborg, kjørte jeg uden Ophold lige igjennem Byen ned til Aftrædelseslocalet. Alle Mand vare paa Benene og hver paa sit Sted. Ved Byens Indkjørsel var opført den omhandlede Æreport, der virkelig var smagfuld og af smukke Dimensioner. Ved samme var placeret en Vagt af Borgervæbningen, hvorhos til begge Sider var opstillet samtlige Laug, ligesom ogsaa Borgerrepræsentanterne vare tilstede. Disses Formand, Kjøbmand Hammer, bød Kongen, der kjørte i aaben Vogn og standsede, et Velkommen, som blev besvaret af Kongen, hvorpaa den hele Forsamling udbragte et 9 Gange gjentaget Hurra. Da Kongen kjørte, fulgte alle Mand ham ned ad Kordilgade og Skibbrogade til Havnepladsen, hvor Aftrædelseslocalet var. Han blev der modtaget med Salut af 27 Kanonskud fra Havnepladsen og med en lignende Salut fra Dampskibet, der var haletud paa Fjorden, som ogsaa af den opmarcherede Borgervæbning med præsenteret Gevær og Parademarch.

Ved Indgangsdøren til Huset modtoges Kongen af samtlige Kongelige Embedsmænd, i hvis Spidse og paa hvis Vegne Amtmanden Grev Moltke udtalte nogle Velkomstord til ham. Derefter stillede jeg mig ved Siden af Kongen og fulgte ham forbi samtlige communale Commissioner, der vare

Kalundborg set fra vandet (Kalundborg Museum)

Den store, hvide bygning på havnefronten i Kalundborg er Kallundborg Hotel. Her overnattede H.C. Andersen i 1850, mens han ventede på dampskibet Laaland. Han beskriver opholdet i et brev til en veninde således: *Den næste Nat, på Vertshuset i Kallundborg, sov jeg slet ikke; jeg havde til Nabo, et Ægtepar, der talte høit til ud på Natten. Konens Stemme klang som en Madagaskars Tromme og Mandens var huul som et Vræl i en Tønde; jeg ringede på Pigen og bad hende sige dem, at jeg hørte hvert ord de sagde; og lidt efter hørte jeg dem da sige: "Enhver må høre, hvad vi tale!" - men det var meget kjedeligt. Endelig sov de, og nu begyndte en Snorke-Duet for Tromme og Basun. Klokkeren stod op for at se om det var Storm; de skulle jo til Aarhus. Nu begyndte Conversationen igjen om Aftensmaden hos Justitsråden, om en deilig ost og en fremmed Jomfru!*

opstillede i Entreen hen til Trappegangen, ved hvis nederste Trin Toldinspecteur Bech kom os i Møde, hvemjeg herefter præsenterede for Kongen som den Mand, i hvis Beboelsesleilighed Hs. Majestæt behagede at aftræde. Derefter fulgte vi ham begge op ad Trappen til første Sal, hvor 2 Skildvagter af Borgervæbningen vare posterede ved Indgangsdøren. Ind i selve Leiligheden fulgte ingen ham uden jeg og hans egentlige Suite, der bestod af Prinds Bentheim, Overmarschall v. Lewetzau, Cabinetssecretairen og Capitain Irminger.

Da han var kommet herind begav han sig strax alene ind i sit Cabinet Particulier efter i Forveien at have tilstedet, at samtlige kongelige Embedsmænd og de communale Autoriteter, samt hvem der ellers havde indfundet sig, blev indladt til Cour. Porte bleve derpaa opladte for samtlige Vedkommende og da disse vare indladte og rangerede i Audientsværelset, traadte Kongen atter ind og Couren gik for sig, ved hvilken Leilighed Kongen talte med hver enkelt især, uden at springe nogen forbi.

7. februar 1888

Da Couren var tilende, traadte practiserende Læge Herz hen for Kongen og overleverede ham et meget smukt udstyret Exemplar af en af ham forrettet Sang, hvilken han som Formand for den Kallundborgske Sangforening udbad Kongens Tilladelse til at maatte afsynges af Foreningen, som i den Anledning havde indfundet sig paa Pladsen udenfor Huset ved Indgangen til dette. Kongen gav strax sin Tilladelse dertil, tog Hat og Stok og gik ned ad Trappen, ledsaget af alle Mand, samt placerede sig med blottet Hoved paa Husets Dørtærskel, hvor han paahørte Sangen, der blev vel udført af Foreningen. Efter at have takket meget forbindtlig derfor, blev han hilst med tredobbelt Hurra af den paa Pladsen forsamlede Mængde. Dernæst lod han sig præsentere Borgervæbningen, der maatte excersere og evolere for ham, hvorpaa han forføiede sig hen til Byens Søfolk, som vare opstillede i Linie, iførte hvide Skjorter med røde Silkebaand og blanke Hatte. Saa talte han med samtlige Laug, der ligeledes stode i Linie med deres Emblemer og Faner.

Da alt dette, der tilsammen passerede paa Havnepladsen udenfor Aftrædelseslocalet, var til Ende, ledsagede jeg ham ud til begge Skibbroerne, nemlig Færgebroen og Coffardibroen. Ved den første laae fortøiet en af Smakkerne, og da han ville se, hvorledes Kreaturerne anbragtes nede i Rummet paa Fartøiet og hvorledes de bleve udlossede derfra, steg han over iSmakken; Passagen derover skete ad en smal Planke, der var lagt fra Broen over til Fartøiets Ræling. Jeg gik først over Planken og modtog ved den Leilighed det Raad af ham, at jeg skulde tage mig i Vare, og da jeg var kommet over i Skibet, og havde stillet mig paa Rælingen, assisterede jeg ham i at komme over, ved med min højre Haand at holde i hans venstre og ved at lægge min venstre Arm om hans højre Side. Passagen skete uden Uheld, og efter at Fartøiet var beseet, gik Tilbagemarchen for sig paa samme Maade. Paa Coffardibroen talte han en heel Deel med Havnefogden angaaende dennes Broes Forlængelse.

Derefter gik han atter tilbage til sine Aftrædelsesværelser, hvor Overhofmarschallen maatte bringe ham et stykke tørt Brød "zum Imbiss". Da dette var afgjort, satte han sig atter i Marsch, og da jeg i det Øieblik stod noget til Siden imellem de andre, sagde han inden han gik ud ad Døren: "Hvor er Feddersen? Han maa vise os Vei.". Jeg traadte strax hen til ham, gik først ned ad Trappen og ud ad Døren og var fra det Øieblik stadig og udelukkende ved hans Side, saalænge han spadserede om i Byen. Ingen af hans Cavelerer gjorde mig heller Pladsen stridig og Tillisch sagde mig ogsaa senere, medens vi var ovre paa Skolen, at den under de stedfindende Omstændigheder tilkom mig "vom Rechtswegen", og at jeg aldeles ikke behøvede at tage Notice af andre end af Kongen.

Kalundborgs femtårnede kirke

Medens vi saaledes gik op ad Gaden Side og Side, talte Kongen til mig om forskellige af Byens Anliggender og Forhold. Vi vare fulgte af et talrigt Følge, og Gaderne vare opfyldte med en Mængde Mennesker, saavel fra Byen som fra Omegnen. Først blev Skolen beseet og Børnene examinerede i Kongens Nærværelse. Derpaa besøgte Kirkegaarden og derefter Asylet. Baade i Skolen og i Asylet sang Børnene for ham. Paa Torvet var derefter Inspection af Brandcorpset. Dernæst blev Kirken beseet og de projekterede Forandringer og Restaureringsarbejder derved omtalte. Derfra gik det til Fattighuset og Spindeskolen og endelig til Raadstuen, hvor først Arresterne bleve besigtigede og Arrestanterne fremstillede.

Da dette var skeet, lod han sig paa Raadstuen forelægge Kæmner- og Havneregnskaberne og opfordrede derefter Borgerrepræsentanterne til at erklære, om de havde noget som helst at andrage for ham, men Repræsentanterne erklærede dertil, at de intet havde at forebringe ham. Til Slutning foretog jeg ham den hele Sagen angaaende den projecterede nye Raadstue og hvorpaa den for Øieblikket beroede og talte ligeledes med ham angaaende en forandret Organisation af vort Brandvæsen. Da vi forlod Raadstuen

ledsagede jeg ham hen til Slotsvænget, som Byen har tilkjøbt sig til Byggeplads for den ny Raadstue, og her maatte jeg fortælle ham hvad Plan man i den Henseende havde lagt og modtage hans Formening om hvor paa Pladsen Bygningen hensigtsmæssigst vilde være at opføre. Denne Samtale passerede aldeles under 4 Øjne, da det hele øvrige Følge holdt sig i en passende Afstand.

Møllebakken i Kalundborg malet af J.Th. Lundbye. (Kalundborg Museum)

Derfra ledsagede jeg ham igjen tilbage til Aftrædelseslocalet, hvor Dejeuneren forestod. Tilsigelserne til Vedkommende, som deri havde at deltage, vare imidlertid bleven foranstaltede i Henhold til en Liste, hvorom jegi Forveien havde confereret med Overhofmarschallen. Da Kongen i 10 Minuter havde opholdt sig alene i sit eget Cabinet, underrettede man mig om, at der var serveret, hvilket jeg derefter meddelte Marschallen med Anmodning om han ville ledsage Kongen til hans Plads ved Bordet. Han svarede mig dertil, at han gjerne ville gjøre dette, men at det egentlig var min Function, da han ikkun var tilstede som Gjæst, og at jeg derimod havde at besørge hvad der henhørte til Marschalsbetillingen.

8. februar 1888

I Henhold hertilhenvendte jeg mig da til Kongen, da han traadte ud af sit Cabinet og ledsagede ham til sin Plads ved Bordet. Salen, hvori dette var dækket, var et stort, smukt, høit og meget lyst Værelse paa 4 eller 5 FagVinduer og i Form af en langagtig Firkant. Bordet med dets 25 Couverts var meget smukt dækket. Det var bedækket med meget smukke Chrystalkarafler, da, ifølge hvad der er Skik ved Hove, ogsaa Rødvinen hældtes paa Karafler og desuden en Vandkaraffel findes ved hver anden Couvert. Kongen havde ved

sin Couvert ganske ny Sølvkniv, Gaffel og Skee, samt Dessert Kniv, Gaffel og Skee af forgyldt Sølv, 4 a 5 meget fine franske Glas og hele Couverten omgivet med en Krands af Orangeblade og Blomster, om hvilken han strax udtalte, at han fandt den meget smuk. Alle de andre Couverter vare arrangerede med elfensbeenskaftede Knive, Sølvgafler og øvrigt Tilbehør. Bordet selv var paa Midten forsynet med en høi sleben Chrystalopsats med Blomster og for resten bedækket med Sølvsaltkar, Sølv- og Glasopsatser, tildeels af farvet Glas, hvori fandtes Confect, franske Frugter, Meloner, Kager o. s. v. Kongen sad i en Lænestol med Fløielshynde og med en broderet Skammel til Fødderne. Paa hans høire Haand sad Prinds Bentheim og derefter Overmarschallen, og paa hans venstre Side sad Amtmanden, derefter Tillisch, Provst Bech og Irminger. Lige overfor Kongen, med Ryggen mod Vinduerne, sad jeg med Pastor Buhl paa den ene og Justitsraad Gudepaadenden Side. For resten vare Pladserne besatte med Kjøbmænd og Embedsmænd, hvorblandt ogsaa en Skipper og en Professionist. En Kjøbmand stod bag Kongens Stol til hans nærmeste personlige Opvartning. Maden blev indbragt i Værelset ved Siden af og der anrettet og skaaret for. Kongens Jæger dirigerede Opvartningen og denne udførtes brillant af 5 a 6 Tjenere, der enten henhørte til Kongens Suite eller vare fra Lerchenborg.

Medens Bordet varede, var 2den Brigades Musikcorps bestaaende af 16 Mand, som egentlig var kaldt ud til Lerchenborg, men som vi laante for den Formiddag, tilstede i Audientsværelset og udførte hele Tiden Harmonimusik. Taflet? blev for resten holdt for aabne Døre saa enhver kunde see derpaa.

Anretningen bestod af:

- 1) Bouillon med Æg og ristet Brød.
- 2) Østers.
- 3) Kotelletter og Beufsteg med grønne Ærter.
- 4) Hummergelé.
- 5) Dyresteg, Ryper, Hjerper og Tiurer med Tilbehør.
- 6) Strasbourger Gaaserver Postei.
- 7) Orange Is.
- 8) Kage, Dessert og Frugt.

Af Viin blev leveret Chateau Lafitte, Portviin, Madeira, Rüdeshheimer og Champagne. Baade Viin og Mad var meget god.

Da Stegen var bragt omkring og Champagnen var skjænket, reiste Amtmanden sig og udbragte Kongens Skaal paa en meget smuk Maade; se-

nere udbragte Pastor Buhl Dronningens Skaal og endelig jeg Kronprindsens og Gemalindes Skaal. Til Slutning udbragte Kongen en Skaal for Kallundborg By og lod ved den Leilighed nogle Ord falde om sin Tilfredshed med dens Bestyrelse, og umiddelbart derpaa reiste han sig.

Derpaa gav han privat Audients i sit eget Cabinet, og da denne var endt, lod han sin Vogn kjøre frem, i hvilken han agtede at tage ud til det nyopførte Fyr paa Refsnæs Pynt. Hans Vogn var forspændt med Vognmands- heste og han havde kun Irminger hos sig, medens Amtmanden, Justitsraad Gude og Tillisch vare i en anden Vogn.

Røsnæs fyr

Han sagde egentlig ikke Far- vel, men i det Øieblik han ville stige tilVogns, vendte han sig og hilste paa mig, som gik lige bag efter ham. Den forsamlede Mængde hilste ham til Afsked med et stærkt Hurra. Han kjørte bort Kl. 3 og maatte for at naae Fyret bruge 2 Timer og for at komme tilbage derfra til Ler- chenborg maatte han igjen pas- sere Kallundborg. Her i Byens skulle han skifte Vogn, da han

herfra skulle benytte Lerches Ekvipage til Lerchenborg. Da han imidlertid ved denLeilighed ikke vilde gjøre noget Ophold var Lerches Vogn bleven placeret paa en rummelig Plads i Byen, umiddelbart udenfor Kaallundborg Ladegaard, og her tog jeg Post, da Klokken omtrent var 6.

Kaalund kloster

Byen var overalt illumineret og rundt om Ladegaarden brændte Begkrand- se. Kl. omtrent 6½ kom Kongen og standsede ved den anden Vogn. Jeg hjalp ham ind, og da han maatte opholde sig noget, fordi Seletøjet skulde bringes i Orden og ingen anden Embedsmand var der tilstede, stod jeg ene og talte med ham i en Sværm af Folk, der fra alle Sider trængte ind paa os. Endelig var Vognen færdig og jeg hjalp ham op. Han kjørte derpaa bort under run- gende Hurra og med 4 ridende Fakkeltbærere foran, som ledsagede ham til Lerchenborg. Da han ved at kjøre ud af Byens østre Port igjen maatte passere Æreporten, hvor der brændte Begkrandse, blev han paany hilst med Hurra.

Da han var borte, gik jeg ind og rettede lidt paa Toiletet og da Klok- ken var 8 kjørte jeg med Barner over til Lerchenborg, hvorfra vi vare blevne tilsagte til taffels. Da vi traadte ind i den store Dagligstue, der agerede "Salle de Rezeption", var der foruden den lercheske Familie og Kongens Cavalerer Baronesse Zeuthen og Comtesse Schulin. Man var nogenlunde rangeret som til Cour, men dog med en vis noble Nonchalance. Lidt efter kom Kongen ind og henvendte sig til Grevinde Lerche, med hvem han vekslede et Par Ord, hvorpaa han bød hende Armen og tilligemed det øvrige Selskab begav sig til Taflet, der var arrangeret i Spisestuen ved Siden af.

Spisestuen på Lerchenborg

Taflet var et Gallabord paa omtrent 30 Couverts. Fra Kallundborg var Ingen tilstede uden Amtsforvalteren, Barner, Gude og jeg, vi to sidste straalende i Uniform. Vi gik til Bords Kl. 8¼ og blev siddende til Kl. 10¼. der blev leveret 14 a 15 Retter Mad og Viin i Forhold dertil. Man beskæftigede sig alle uden Undtagelse udelukkende med at spise og drikke og høre paa den fortræffelige Taffelmusik, derimod afholdt man sig med særdeles Omhyggelighed fra at forskjertse den kostbare Tid med unødvendig Passiar med Naboer og Naboersker.

Jeg anstillede mine Sammenligninger imellem Taflet og vor Dejeuner om Formiddagen og fandt, at vi havde gjort vore Sager ualmindelig godt. Efter Taflet trak Kongen sig tilbage og det øvrige Selskab gav sig til at Conversere. Grevinde Lerche fortalte mig da, at Kongen havde være særdeles tilfreds i Kallundborg og at alt havde overtruffet hans Forventning. Noget senere begav man sig ind i Havesalen.

Havesalen Lerchenborg

Hvor ogsaa Kongen indfandt sig, og hvorfra man betragtede et Fyrværkeri, der blev afbrændt i Haven. For kort og godt at gøre Rede for dette Fyrværkeri, vil jeg blot bemærke, at Carstensen med sit Mandskab var tilstede paa Lerchenborg og sammesteds havde arrangeret alt henhørende til Belysning, Illumination og Fyrværkeri i Anledning af Kongens Nærværelse.

Georg Carstensen. Tivolis grundlægger

Det var svagt Maaneskin den Aften, men Vejret var i øvrigt vidunderligt smukt. Hele Haven var opfyldt af Mennesker og Fyrværkeri som begribeligt var fortrinligt. Da det var forbi satte Kongen sig ved Spillebordet, medens vi andre converserede og drak Thee.

Da Kl. var henimod 1 anbefalede Barner og jeg os ganske stilfærdigt og kørte Hjem; jeg usigelig fornøjet over at jeg havde Ende paa den Dag og det oven i Kjøbet en god Ende.

(Man har gjort os opmærksom paa en Feil i det os tilsendte Manuskript om Christian den 8des Besøg heri Byen, idet den daværende Toldinspcteur hed Buhl, ikke Bech).

*Kallundborg Avis
Anders Villadsen/ april 2025*

EKSKLUSIVE STUDIE LEJLIGHEDER I DANSK ADELS FORENINGS EJENDOM I GOTHERSGADE

Startende i maj/juni og hen over sommeren 2026 åbner Dansk Adels Forening dørene op til 11 helt nyrenoverede studielejligheder i den ikoniske ejendom Gothersgade 158 – midt i Københavns pulserende centrum og kun et stenkast fra Kongens Have og Søerne. Ejendommen, der stammer fra 1880, er netop blevet genopfrisket med omtanke for den historiske arkitektur, så de studerende kan nyde moderne komfort i rammer fyldt med karakter.

Lejlighederne byder på lysindfald, høje lofter, nye køkkener og badeværelser, og størrelserne spænder fra 44m² til 142 m². Vi regner med at de store lejligheder er klar i maj. Samlet set rummer ejendommen 30 studielejligheder, der alle er en del af foreningens unikke boligtilbud.

Forventede huslejer (vejledende priser 2026, ekskl. aconto):

- 44 m²: ca. 7.000 kr. pr. måned (1 person)
- 89/96 m²: ca. 7.000–7.500 kr. pr. måned pr. person (2 personer)
- 130/142 m²: ca. 6.500–7.100 kr. pr. måned pr. person (3 personer)

Er du interesseret i at bo i en af disse unikke lejligheder?

Så tilmeld dig ventelisten - se forudsætningerne herfor på Dansk Adels Forenings hjemmeside www.adelsforeningen.dk under fanebladet "Gothersgade".

Her kan du også opleve lejlighederne i 3D.

Bestyrelsen for Gothersgade 158

Den fælles fadder

En fortælling om familierne fra Langesø og Liliendal - og en tur på vandski.

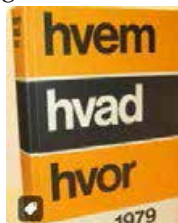
Fortalt af Anders Wedell-Neergaard og Henrik Kristian Moltke med kyndig assistance fra Ditlev Berner og Marie Louise Albrechtsen f. Wedell-Wedellsborg.

Den 23. april 2018 mødtes vi, Henrik og Anders, for første gang, efter at vore unge mennesker havde erklæret hinanden den søde kærlighed. Vi havde formentlig været til adelige fester sammen i fordums tider, for eksempel på det smukke Benzonsdal syd for Høje Taastrup, men uden rigtigt at have talt sammen. Kemi'en var øjeblikkelig. Der var ingen grund til at forklare baggrund, adel, slotte eller gammeldags opdragelse. Vi kendte alt for godt den fælles referenceramme. Snart

var der rødvin i glassene og lune historier fra begge familier. Der gik næppe et par glas, før vi fandt fælles berøringsflader.

Den fælles berøringsflade viste sig at være Liliendal og Langesø, hvor vi hver især havde fælles forfædre. Snakken gik, og snart faldt samtalen på den lidt underfundige onkel og gudfar, Godske Ditlev, lensbaron Berner Schilden Holsten til Langesø. Det stod hurtigt klart, at berøringsfladen var både dybere og bredere end først antaget, for onkel Godske var fadder til os begge. Det blev en øjenåbner for vores familiers fællesskab og indbyrdes samhørighed og mindede os om, hvor tæt vores historier i virkeligheden lå på hinanden. I dag er titlen fadder måske en anakronisme, men blot få generationer tilbage havde den stor betydning og var et vigtigt adelsmærke. Vi mindedes ikke mindst, at vi begge år efter år modtog datidens vigtigste opslagsværk Hvem, Hvad, Hvor, helt frem til onkel Godskes død i 1981. Takkebrevet for årbogen, som vi begge var opdraget til at skrive, blev altid årets første julebrev – ikke uden en vis protest, må vi indrømme.

En tur i de smukke skove omkring Langesø. Onkel Hans til venstre og onkel Godske som nr. 3 fra venstre. Som nr. 2 og 4 er det hhv. Skovfoged Poul Stubgaard og skovrider O. Marstrand Jørgensen.

Onkel Godske var ældste søn af Hans, lensbaron Berner Schilden Holsten, og tante Vivi, født Knuth. De residerede på familien Berners gods Langesø, den smukt og naturskønt beliggende herregård tolv kilometer nordvest for Odense. Godset har en lang historie og indgik fra 1747 i stamhuset Holstenshuus sammen med Holstenshuus ved Faaborg og Nakkebølle. Onkel Godske blev den sidste lensbaron Berner Schilden Holsten som ældste søn af ældste søn. Som den eneste slægt i landet fulgte man hér engelsk arvefølge. Da onkel Godske ikke fik børn, gik slægten videre uden titel med det enkle navn Berner med samme adelige rangklasse. Når vi nu taler om faddere,

Langesø: Billedet er kopieret fra onkel Hans' kæmpeværk Slægten Holsten i seks bind, skrevet mellem 1930 og til onkel Hans' død i 1967, med en guldgrube af familiehistorier, breve, mærkedage og ikke mindst billedmateriale.

havde onkel Hans selv 21 – énogtyve! – af slagsen. Herunder stort set alle adelige fra f.eks. nabo stamhuse som Brahesminde, eller fra nær familie som f.eks. Reedtz Thott, Treschow, Sehested Juhl og såmænd Conseilpræsident Estrup. Faddertitlen var ganske enkelt et redskab til at binde slægter sammen.

Den 26. juni 1882 blev Minna Louise Sophie comtesse Knuth født på stamgodset Liliendal ved Mern i det nuværende Vordingborg Kommune. Hun var den førstefødte i en søskendeflok på syv, fire piger og tre drenge. Den 25. juli 1893 blev Benedicte comtesse Knuth født som den syvende og sidste. Syv børn på godt elleve år var ikke dårligt, selv efter datidens standard. Som i mange adelige familier var kælenavne nærmest en selvfølge. Minna fik navnet Vivi (udtales med tryk på sidste stavelse – Vivi), som hun bar hele livet og tog med sig ind i evigheden. Benedicte fik kælenavnet Dissi, som ligeledes blev hendes livslange familiealias. Forældrene var greve Christopher Valdemar Adam Knuth og Ille Otilie Vilhelmine, baronesse Lerche.

Før vi omtaler de to piger, skal vi kort runde moderen og de øvrige grever og comtesser fra Liliendal.

Moderen, Ille Otilie Vilhelmine, baronesse Lerche, var født på Benzonsdal, dér hvor de to forfattere mødtes for mange år siden. Ille medbragte ejerskabet af ejendommen Egeløkke på Nordlangeland ind i ægteskabet med Christopher Knuth. Ud over moderskab og adel er Ille gået over i familiehistorien som en åndsbetonet kunstner, specielt af dansk og nordisk flora.

Blomstermotiv i akvarel af Ille Otilie Vilhelmine, baronesse Lerche, som levede 1857 til 1942.

Datter nr. 2 hed Vilhelmine og blev kaldt Minna (bare for at forvirre) og bar titlen komtesse til Christiansdal og gift Borge. Nr. 3 var kammerherre, hofjægermester Kristian Frederik Knuth, kaptajn af reserven, godsejer og dekoreret modstandsmand, gift Sponneck. Nr. 4 var Margrethe Knuth, gift med cand.polit. Gotfred Bruun de Neergaard, profileret bankmand bl.a. i Danmarks Nationalbank. Den 5. var kammerherre, hofjægermester Otto Christo-

pher Knuth, godsejer til Flintholm ved Vester Skjerninge - Sydfyn. Endelig den 6. var Adam Vilhelm Carl greve Knuth, onkel Vilhelm, som Henrik kan huske, og som arvede Egeløkke fra moderen, hvor han selv og lillesøster Dissi boede med deres ægtefæller.

Samlet kan man sige, at generationen fra Liliendal satte et markant aftryk på datidens adel, både ved deres forpligtelse til de adelige dyder som pligt, dannelse og slægtsbevidsthed, men i lige så høj grad gennem et forbilledligt sammenhold livet igennem, hvilket blandt andet havde en smittende og lattermild indflydelse på deres omgivelser, herunder familien på Langesø

Syv børn fra Liliendal, født 1882–1893, som med smil og sammenhold bar slægten gennem lensafløsning, to verdenskrige og ind i den moderne tid. Privat eje.

Den 3. december 1904 blev tante Vivi gift med lensbaron Hans Heinrich Berner Schilden Holsten i Frederikskirken i København. De residerede livet igennem på Langesø og var et kærligt og stærkt samlingspunkt for familierne Berner og Knuth og mange andre. De fik, ud over onkel Godske, Sophie Magdalene, Regitze og Henrik – fire børn i alt – hvor vi skal høre om Henrik

senere i artiklen. Ikke mindst sølv-, guld- og senere bryllupper blev festlig- holdt. Guldbrylluppet blev holdt den 3. december 1954 med 201 mennesker og lejet telt i haven. Hans og Vivi blev henholdsvis 86 og næsten 102 år, og som nævnt blev onkel Hans kendt som slægts- og herregårdshistoriker.

Den 13. december 1923 blev Dissi gift med greve Frederik Christian Moltke i Øster Egesborg Kirke i Præstø Amt. Dissi og Frederik boede på Egeløkke. Frederik var fideikommisbesidder, hvilket betød, at han ikke havde egentlig ejendomsret, men råderet over et fideikommis – en position af betydelig vægt i datidens adelige samfund. Som så mange andre adelige blev Frederik hårdt ramt af lensafløsningen i 1919, hvor både titel og privilegier blev ophævet ved lov. Frederik døde i 1946. Hans gravsten på Valløjs jorde er afbilledet hér. Dissi blev i 1948, ved udnævnelse af Hans Majestæt Kong Frederik IX, indsat som dekanesse ved Vallø og bestred dette embede i rangklasse 1 i sytten år frem til 1965.

Frederik og hans yngre bror Harald blev født i USA, i North Carolina. Harald Moltke blev kendt som Grønlandsfarer og maler, blandt andet i forbindelse med ekspeditioner sammen med Mylius-Erichsen og Knud Rasmussen. Da nordlyset endnu ikke kunne gengives fotografisk, skulle dette overjordiske fænomen males på lærred. Harald Moltkes værker kan i dag ses blandt andet på Frederiksborg Slot og Geodætisk Institut. Frederik og Dissi er henholdsvis farfar og farmor til den ene forfatter af denne artikel.

Vi spoler tiden omkring tredive år frem. Henrik Berner var som nævnt det fjerde barn af Hans og Vivi og boede på dette tidspunkt i det nordkøbenhavnske Hellerup. Her var Birthe Marie Størck Petersen en kærlig og pligt-opfyldende barnepige i det "bernerske" hjem for børnene Hans Henrik, Mie og Caritas. Peter Ditlev Moltke, søn af Frederik og Dissi, var en nær ven af huset og kom ofte uformelt forbi med et familiært "haløøj!". Synet af den smukke og effektive barneplejerske bjergtog den enogtyveårige Peter, og interessen for den unge, flotte greve var gensidig, og sød musik opstod. De blev gift den 20. september 1949, og ægteskabet gav børnene Johan, Henrik – den ene forfatter til denne artikel – og Hanne.

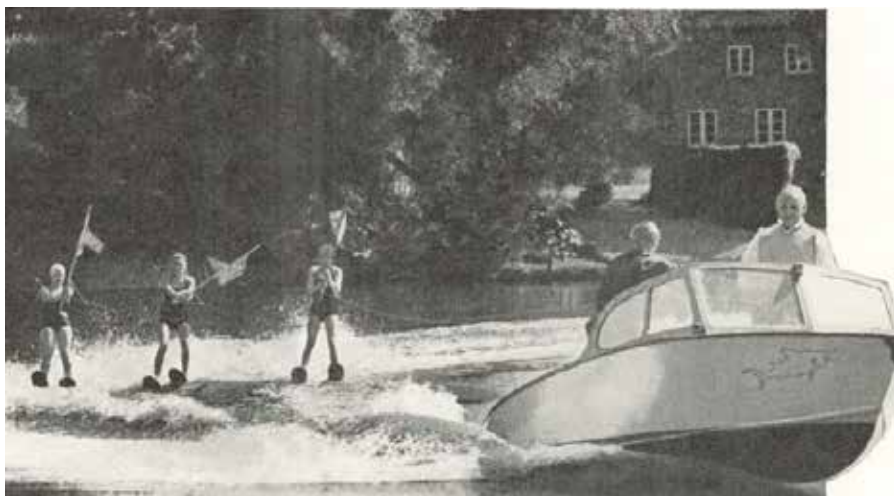
Vi dobler tiden og skruer omkring tres år frem. Vore to unge mennesker, Helene Sofie komtesse Moltke og Andreas baron Wedell-Neergaard, mødtes på fysioterapeutstudiet som vejleder og elev. På sidste aften i introforløbet sagde det bang, som dronning Margrethe engang har udtrykt det så smukt. Vi to midaldrende adelige mænd sidder tilbage og reflekterer over, hvor tiden dog blev af :)

Deres to børn hedder Freja Louise baronesse Wedell-Neergaard, hvor navnet Louise er gennemgående i begge slægter, og den nytilkomne lille dreng er navngivet Ditlev Henrik baron Wedell-Neergaard. Måske var det ikke tanken, men som bekendt er der ofte en højere mening med tingene. Slægt skal følge slægters gang, som Ingemann har udødeliggjort det i Dejlig er Jorden.

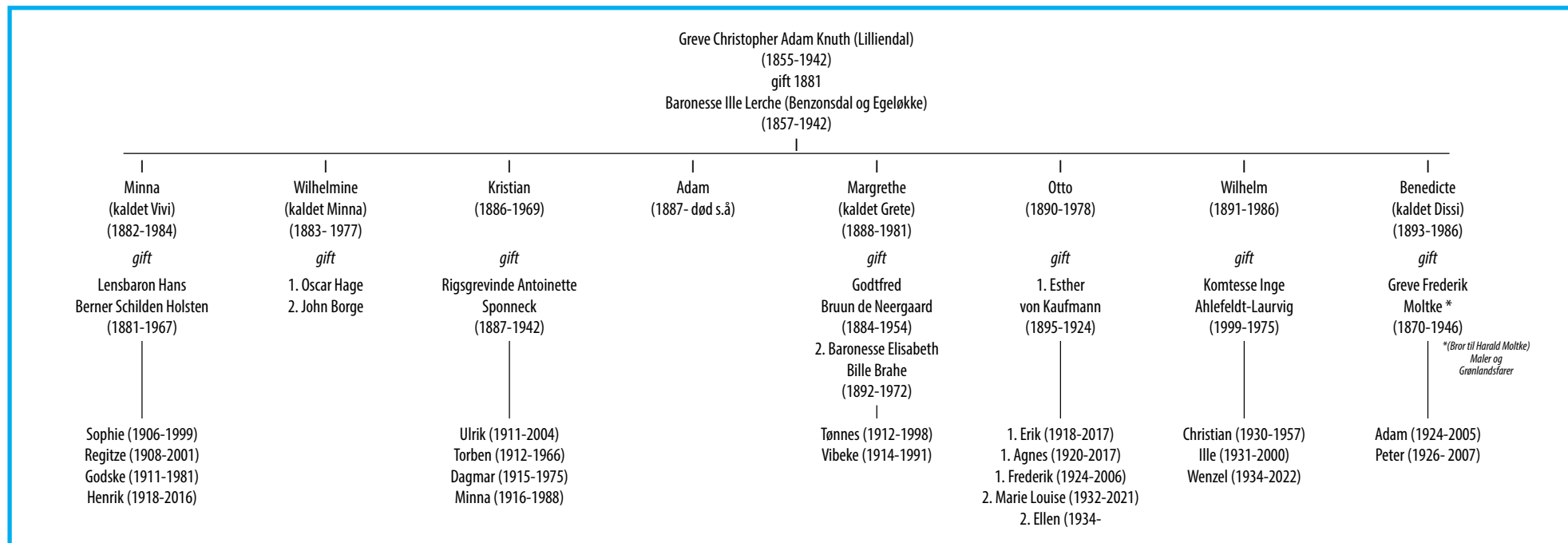
Lad os afslutte denne fortælling med noget så u-adeligt som vandski. Hvor heste og jagt var de traditionelle passe-temps på herregårdene, var vandski én af onkel Hans' og onkel Godskes store passioner. Nedenfor har vi angivet et par billeder fra det store vandskishow på Langesø den 11. juni 1953 (Langesø er både navnet på herresædet og den tilliggende smukke sø). Vi skal ikke undlade at nævne, at onkel Hans i sine breve skriver følgende: "Særlig Jens Wedell-Neergaard fra Svenstrup udmærkede sig på vandski". Dette var to år før, at Jens indgik ægteskab med onkel Hans' niece Louise (Visse) Berner. Dette var forældrene til den anden forfatter af denne fortælling :)

De syv "unge" mennesker fra Liliendal til Hans' og Vivis guldbryllup, naturligvis opstillet i samme aldersmæssige rækkefølge. Vi bemærker ikke mindst Hendes Nåde lensbaronessen til venstre og den smukke Dissi til højre med Valløbånd og dekanesseværdighed. Taget i havesalen på Langesø.

Vandski show på Langesø den 11. juni 1953.

Harald Moltke – greve og kunstmaler

Af Charlotte Christensen

I modsætning til Frankrig, hvor man med det samme tænker på Henri de Toulouse Lautrec, har den danske adel ikke fostret mange billedkunstnere. Inden for den kreds, der er lokket af det esoteriske, er Arild Rosenkrantz (1870-1964) et navn, baron og uddannet i Frankrig. Men lige nu burde den ét år yngre Harald Moltke (1871-1964) få en renaissance som den første professionelle maler, der viser os billeder af inuit, da den oprindelige fangerkultur endnu dominerede Grønland.

Men før Harald Moltke blev deltager i den såkaldte 'litterære Grønlandsekspektion' var han pioner inden for et andet område af den dokumenterende malerkunst: han blev medlem af en videnskabelig forskergruppe, der skulle undersøge det for en maler så fascinerende fænomen nordlyset. Resultatet blev en række studier og malerier, hvoraf de væsentligste i lang tid gemte sig på Meteorologisk Institut. Inden for de senere år er de kommet frem i lyset og blevet offentligt tilgængelige, idet de er overdraget til dels Statens Museum for Kunst, dels til Den Hirschsprungske Samling. Man kan altså studere dem uden vanskelighed ved et besøg på de to samlinger – eller gå til [open.smk.dk](http://smk.dk) og se otte herlige gengivelser af nordlysmalerier.

Barndom og studieår

Harald Moltke var dansk greve, men han voksede op i Yorkville, South Carolina, fjernt fra de danske herregårde. Da faren døde af difteritis i 1882, besluttede moren, 32 år gammel og enke med fire børn, at familien skulle vende hjem til Danmark. Det glædede drengen Harald sig til, for han havde dannet sig et billede af et eventyrland, hvor man havde en konge med krone på hovedet, og hvor man kunne glæde sig over havet, som han havde læst om. Men han blev skuffet: der var alligevel ikke så eventyrligt,

Ung Harald

og danskerne var røde og oppustede, syntes han, i modsætning til de blege og sportstrænede amerikanere.

Han faldt dog efterhånden til i København, og opnåede, at moren bifaldt, at han søgte ind på Kunstakademiet i 1889, hvor han allerede i 1893 fik afgang. Undervisningen engagerede ham ikke, så han forlod Akademiet "hungrende", skriver han selv. Efter militærtjeneste blev han opfordret til at deltage i en ekspedition til øen Disko ved Grønlands vestkyst, på en ekspedition ledet af geologen K.J.V. Steenstrup. Afrejsen fra København fandt sted i maj 1898, og deltagerne blev sat i land i Godhavn (Queqertarsuaq, "Store Ø") - i dag kendt fra Iben Mondrups roman "Godhavn". Siden foretoges undersøgelser af Disko med "konebåd", og denne færd omtaler han i sin erindringsbog "Livsrejsen" fra 1936 som noget af det skønneste, han kom til at opleve.

Moltkes billeder fra ekspeditionen blev udstillet i det nye Mineralogisk Museum i København, og snart blev han opfordret til på ny at fungere som videnskabelig deltager i planlagte undersøgelser af nordlyset i Grønland. Omkring år 1900 var det nemlig ikke muligt at fotografere disse fænomener tilfredsstillende, og direktøren for Meteorologisk Institut Adam Paulsen, en af tidens mest aktive nordlysforskere, kunne overtale Harald Moltke til at assistere sig på en forskningsrejse. Den kom imidlertid ikke til at gå til Grønland, men til Island i 1899-1900, hvor observationerne skulle foregå ved Akureyri.

Harald Moltke: Nordlys 20. januar 1900, kl. 21.10 Akureyri.

Harald Moltke: Nordlys 22. februar 1901. kl. 18.40. Utsjoki. Mod vest-nordvest. Statens Museum for Kunst, inv. nr. KMS9083.

Moltkes første nordlysmaleri blev forkastet som ubrugeligt af Adam Paulsen, men efter en indføring i "disse levende, svævende, dansende fænomener" kunne hans billeder accepteres af eksperterne. Nordlysene kunne observeres næsten hele døgnet rundt, så der var brug for en god konstitution, noget Moltke i sin ungdom kunne glæde sig over at besidde.

Efter hjemkomsten blev hans malerier fremvist af Adam Paulsen ved et foredrag i Videnskabernes Selskab, og siden i Paris. På en udstilling hos Winkel og Magnussen så hans senere rejsekammerat på Grønland Ludvig Mylius-Erichsen dem, og han skrev i Politiken "at Willumsen kunde gaa hjem og lægge sig – Nordlysene sagde Sparto til hans vildeste Fantasier" (frit citeret i "Livsrejsen"). Videnskabsmændene var så tilfredse med resultaterne, at han fik en opfordring til at deltage i den 2. danske Nordlysekspedition, der skulle foretage observationer i det nordlige Finland. Baserne for deres undersøgelser var lokaliteterne Utsjoki og Utsjokikirkeby. På vejen dertil så Moltke for første gang samer, der kørte med rener. Det er karakteristisk for ham, at han både i Finland og senere i Grønland ytrer sig med sympati for den oprindelige befolkning, og han sætter ofte samerne og inuits kultur over den europæiske "civilisation".

Moltke boede i Utsjokikirkeby, som han beskriver i et brev til sin mor: "Kirkestedet er kun beboet om Søndagen – ja, egentlig kun hveranden Søndag – naar der er Gudstjeneste saa kommer Lapperne i Rensdyrslæder fra deres Hjem, der ligger milevidt herfra og tager saa ind i deres Bjælkehuse, der staar tomme om Hverdagene." Danskerne havde glæde af den finske præst Hakkareinen, der kalder sig "Europas Ypperstepræst" med henvisning til kirkens nordlige beliggenhed. Hos ham kan de nemlig gå i sauna – en ganske ny oplevelse. Moltke skriver: "Første Gang vi var i et saadant Bad troede vi os i Helvede".

Det varede længe, før nordlysene indfandt sig – først i februar 1901 kom de frem på himmelen. Moltke har måttet rubbe fingrene, for ofte er der kun få minutter imellem de tidsangivelser, man kan læse på hans tegninger. Og temperaturen nåede ned til minus 40 grader celsius, hvor kviksølvet frøs fast i hans termometer. Men Moltke kan stolt fortælle sin mor, i et brev dateret 2. marts 1901, at væggene i hans lille bjælkehytte snart er helt dækkede af malerier, og at han må tage loftet til hjælp, når han vil have billederne tørret.

Da ekspeditionen rejste hjem, foregik den første etape i fem pulke, trukket af rener, og deltagerne var i samisk dragt. Den aflagde de ikke på hjemrejsen – og det var naturligtvis for meget for de grinevorne danskere: "I Køben-

havn blev det rent galt. Der samledes et vældigt Opløb i Havnegade omkring Damperen, og en Mand raabte op til os: "Skal i ud til Zoologisk Have!" ("Livsrejsen"). Det var jo i Tivoli og i Zoo, danskerne blev præsenteret for "karavaner", grupper af mennesker fra Langtbortistan.

Udbyttet af rejsen blev ikke det, Moltke havde drømt om. Den danske rigsdag bevilgede det imponerende beløb af 17.000 kroner til en illustreret udgave af forskningsresultaterne, hvortil han kom til at udføre 11 litografier. Men Adam Paulsen døde, før bogen blev skrevet, og litografierne blev aldrig publicerede. Maleren skulle dog snart igen drage til klodens nordligste egne.

(fortsættes i 2. artikel)

Kilde: Charlotte Christensen: Harald Moltke - Nordlysets maler.
I bogen I sekelskiftets ljus.
Om Anders Zornochandrakonstnärer, Stockholm 1990, s. 78-93.

Husk, at det er gratis
for Dansk Adels Forenings medlemmer
at annoncere privat i Meddelelser

HJÆLP OS !

Igen i år bruger vi oceaner af tid på at lokalisere medlemmer, som er flyttet. Giv venligst besked til info@adelsforeningen.dk ved flytning.

Ligeledes bruger vi tid og penge på at kontakte medlemmer, som ikke har betalt den første kontingentopkrævning. Det er meget omkostningsfuldt for vores forening.

Så hjælp os med at betale første gang – PLEASE.

Fra Palle Rosenkrantz "3 år på Herlufsholm"

Adelen var delt i to Fraktioner, en international Gruppe, der særligt var indlevet med Diplomaterne, og ved hvis Fester disse spillede den største Rolle, og en særlig dansk, over for det udenlandske Væsen lidt forsigtig solid Godsejerkreds. Til den første hørte Baron Reedtz Thott fra Gaunø, Oxholm på Rosenfeldt, den bekendte Kulturminister Scavenius fra Gjorslev, der i sit Palæ lige over for Casino førte et meget stort Hus, Teaterchefen Grev Danneskjold Samsøe, det rige Treschowske Hus ved Frederiksholms Kanal, hvor nu Lensgreve Frijs har tilhuse (nej, det er sandt — Borups Høj skole!), Lensgreve Lerche til Lerchenborg, der residerede i Schimmelmans Palæ og Godsejer Collett fra Lundbygård.

Derimod var den største Gruppe af den danske Adel meget national. Den repræsenteredes af den Ahlefeldtske Kreds, hvori Enkegrevinde Ahlefeldt født Schulin var den værdige Moder til de mange stoute Grever Ahlefeldt, af hvilke nu kun én er i Live. Der var Lensgreven på Tranekær, Grev Ahlefeldt til Egeskov, Grev Ahlefeldt til Kjersgaard, Grev Ahlefeldt til Ulstrup, solide Repræsentanter for det Ahlefeldtske Hartkorn. Dernæst Enkegrevinde Reventlow til Brahetrolleborg og Christianssæde, en overordentlig værdig og statelig Dame, hvis Hus regnedes for et af Byens fornemste, Lensgreve Bille Brahe Selby med Palæ på St. Annæ Plads, Lensgreve Rantzau med Palæ i Amalienborg, Baron Holck Holckenhavn, Kammerherre Skeel til Birkelse, Lensgreve Moltke i sit pragtfulde Palæ i Bredgade og Stiftamtmand Baron Bille Brahe, der boede i Kong Georgs Palæ.

De mange stoute Grever Ahlefeldt: Christian (til Brolykke, senere Tranekær), Sigismund (Ulstrup), Julius (til Skovsbo, gift til Egeskov), Frederik (Kjersgaard, gift til Hvidkilde) og William (til Eriksholm)

Gysbert Behagen

f. 8. marts 1725 i Hamborg, d. 17. december 1783 i København,
begravet på Reformert Kirkegård

Af Birthe Sliben
f. Bille Brahe

Behagen blev ved patent af 3. marts 1782 optaget i den danske adelstand med tilladelse til fremdeles at føre det fra hans forældre

arvede våben: I skjoldet 2 fra hver sin af skjoldets sider kommende nøgne arme, holdende 3 røde roser med grønne stilke i sølv; hjelmklædet sølv og rødt (DAA 1941).

Faderen, vinhandler Anthony Behagen (1687-1727) døde tidligt, og moderen Petronelle Elisabeth Mestecker (1703-1778) giftede sig nogle år senere med den københavnske storkøbmand Joost van Hemert (1696-1775). Gysbert Behagen kom således til København som 7-årig og indgik senere i stedfaderens ansete handelshus, hvor han arbejdede sig op til at blive kompagnon. 1760 blev han grosserer med rang af justitsråd og 1765 bancokommisær i Kurantbankens tjeneste. Allerede i 1761 var han blevet udnævnt til handelskyndig hovedparticipant inden for Asiatick Kompagni og indtrådte i direktionen 1769. Da oktrojen skulle fornyes i 1772, var der hidsige debatter og stor misfornøjelse med direktionen, hvilket udløste en pennefejde, hvori også Behagen deltog. Han måtte træde tilbage i 1772. Han blev som nævnt optaget i den danske adelsstand i 1782.

I 1759-1768 købte Behagen to gavlhuse i Strandgade 26 på Christianshavn - lige over for Asiatick Kompagni, hvor han var ansat. De blev bygget sammen og forhøjet med en fælles facade og frontespice med et "B" og årstal for ombygningen. Behagens bygning eksisterer stadig, jf. foto. I 1764 fik han tilladelse til at indrette et sukkerraffinaderi i gården mod Wildersgade 39. Sammen med sin halvbror, Peter van Hemert, drev han også et rederi, der besejlede Vestindien. Efter Behagens død drev hans enke, Elisabeth Gertrud Wasserfall (1731-1797) sukkerraffinaderiet videre.

Gysbert Behagens to sønner, Joost og Anthony rejste som unge til St. Croix, hvor de stiftede familie. Datteren Elisabeth (1758-1828) blev gift med gods ejer Joachim Castenschiold (1743-1817), søn af Johan Carstens (1705-1747), adlet Castenschiold, som havde tjent en formue som plantageejer på de 3 dansk-vestindiske øer. Navnetraditionen med Behagen, Gysberth og Gisbert blev videreført i den yngre linje Castenschiold i det 19. årh. Ifølge DAA 1941 uddøde Behagen-slægten i midten af det 19. årh.

Gysbert Behagen købte i 1764 Marienborg i Nordsjælland, dengang kaldet Friedrichsdal, hvor han boede lige til sin død i 1783, og enken blev boende herude endnu 10 år. Det er i Behagens tid, at hovedbygningen blev forhøjet til de nuværende to etager. Behagens bygning eksisterer stadig, jf. foto.

Kilder:

Dansk Adels AArbog 1941

Danske Biografisk Leksikon, 1. udgave, bind 2, 1888

Christianshavns Arkiv

Vallø Prisen 2026

Af Anne Sophie Scavenius

På Kvindernes Internationale Kampdag uddelte vi i Vallø Stift Vallø Prisen til sanger, sangskriver og forfatter Pernille Rosendahl på Gammel Strand i København.

Pernille Rosendahl modtager prisen for sit arbejde med at bedre vilkår for kvinder i musik- og kulturbranchen. Med prisen følger 150.000 kr.

Vallø Stift, der blev grundlagt i 1737 af Dronning Sophie Magdalene, uddeler hvert år Vallø Prisen til en person, forening eller virksomhed, som har gjort en særlig indsats for at forbedre kvinders vilkår. Med kunstnerisk integritet og en klar offentlig stemme har Pernille Rosendahl brugt sin position til at sætte fokus på strukturelle udfordringer som sexisme, alderisme og ulige arbejdsvilkår. Pernille Rosendahl er en kvindelig rollemodel for kommende generationer.

Vallø Stift ønsker med prisen at fremhæve kvindelige rollemodeller – kvinder, der gør en ekstraordinær forskel i samfundet og inspirerer kommende generationer.

Med udgivelsen af bogen Lille Kæmper har hun senest bidraget med et personligt og reflekteret indblik i de erfaringer og strukturer, der præger livet som kvindelig kunstner.

Prismodtager Pernille Rosendahl med prisen.

Fra venstre: Kurator i Vallø Stift Christian Castenskiold, bestyrelsesmedlem i Vallø Stift Anne Sophie Scavenius, Pernille Rosendahl, dekanesse i Vallø Stift Marianne Bardenfleth og bestyrelsesmedlem i Vallø Stift Jørgen Bardenfleth.

Om Vallø Stift

Vallø Stift er en erhvervsdrivende fond med et almennyttigt formål. Stiftet blev oprettet i 1737 af Dronning Sophie Magdalene. Stiftets oprindelige formål var at hjælpe og understøtte ugifte døtre af dansk adel og at udøve socialt arbejde i lokalsamfundet. Dertil fremmer Vallø Stift en række almenvelgørende og almennyttige formål, blandt andet ved uddeelingen af Vallø Prisen. Kriterierne for udvælgelsen af Vallø Prisen er kvinders værdighed, fremme af kvinders forhold og det at være rollemodel for kvinder.

Modtagere af Vallø Prisen

2026: Sanger, sangskriver og forfatter Pernille Rosendahl
2025: Filminstruktør Susanne Bier
2024: Historiker Gry Jexen
2023: Professor Bente Klarlund Pedersen
2022: Tidligere statsminister Helle Thorning-Schmidt
2021: Fodboldspiller Pernille Harder og fodboldtræner Heidi Johansen
2020: TV-vært og debattør Sofie Linde Ingversen
2019: Iværksætter Anne Kristine Schwartzbach
2018: EU-kommissær Margrethe Vestager
2017: Hæren
2016: Bydelsmødre
2014: Maternity Foundation
2012: Anna von Lowzow

Internationale oplevelser gennem Nobilitas – når bal bliver til venskaber

Af Maria Sif Rugaard Stibolt

En stor del af Nobilitas er de internationale arrangementer, hvor man møder unge fra hele Europa gennem CILANE-samarbejdet. For mange bliver det hurtigt gensyn med bekendte frem for første møde, og weekenderne får derfor en særlig stemning.

I december rejste en stor gruppe danskere sammen til Helsinki til det finske IWE-arrangement, som fandt sted fra den 4.–7. december. Hvert år afholder finnerne bal den 6. december i forbindelse med deres selvstændighedsdag, og weekenden består af et samlet program for medlemmer mellem 18 og 35 år. Vi ankom fredag og blev kørt ud til Malmgård Slot, hvor vi fik rundvisning, smagte deres hjemmebryggede øl og cider og nød en varm frokost i vinterkulden. Størstedelen af os danskere boede sammen i en fælles lejet lejlighed, hvilket gav god tid til både morgenmadssnakke, madlavning og planlægning af resten af dagene.

Fredag aften stod på "Det vilde vesten-fest". Der var hverken prærier eller kaktusser midt i Helsinki, men til gengæld mange internationale venner i denim og cowboyhatter, og aftenen fungerede som en uformel start på weekenden. Netop sådanne sammenkomster før ballet gør, at man når at hilse på hinanden i rolige rammer. Lørdag brugte vi danskere sammen på at gå rundt i Helsinkis gader, købe julegaver og spise frokost, inden aftenens bal der blev afholdt i Adelshuset. Rammerne var meget smukke, og aftenen både højtidelig og festlig. Her fik vi mødt bekendte fra tidligere arrangementer samt mange nye deltagere.

Det særlige ved disse arrangementer er netværket, der opstår. Man lærer hurtigt folk at kende, og ved senere baller er gensynsglæden stor — som at møde gode venner, man bare ikke ser så ofte. Efterhånden får man relationer rundt omkring i Europa.

I februar deltog vi også i et nationalt bal i Stockholm. Ved nationale baller bestemmer værtslandet selv program og invitationer, og den store danske

Uafængighedsballet i Helsinki. Fra venstre: Patroclus Rømeling, Laura Lindkær Mortensen, Laura Bruun De Neergaard, Filippa Iuel, Maria Sif Rugaard Stibolt, Stephanie Bruun De Neergaard, Dorteia Rømeling, Sebastian Bruun De Neergaard

deltagelse vidnede om det gode forhold mellem landene. Svenskerne havde arrangeret valentinsbal i Ridderhuset, hvor der var tydeligt kærlighedstema i både røde balkjoler og hjerter på invitationen. Inden ballet var jeg inviteret hjem til en svensk veninde, jeg har lært gennem CILANE. Her samledes en gruppe venner fra flere lande til drinks, før vi fulgtes til ballet. Selve aftenen gik med dans, samtaler i salonerne og selvfies ved fotoautomaten.

Dagen efter deltog jeg i en mindre brunch med venner fra Finland, Sverige og Tyskland. Nogle vælger indimellem at blive lidt længere i værtsbyen og mødes igen efter arrangementet. Enten for at opleve byen sammen eller besøge hinanden senere, og det er også her, netværket ofte bliver mere personligt. CILANE bliver dermed ikke kun selve arrangementerne, men også et internationalt netværk, som mange får glæde af både privat og senere i forbindelse med studie eller ophold i udlandet.

Filippa Iuel, Laura Bruun de Neergaard, Stephanie Bruun de Neergaard

Besøg på Malmgård Slot

Middag i Ridderhuset, Stockholm

Sensommerbal på Ledreborg

Den 30. august 2025 afholdt vi vores eget nationale sensommerbal på Ledreborg Slot. Det er en stor opgave at være værtsland, men også noget af det sjoveste – og helt særligt at kunne byde vores internationale venner velkommen til Danmark.

Weekenden begyndte med en uformel velkomstdrink fredag aften. Lørdag formiddag øvede vi lancier, og om aftenen blev selve ballet afholdt i de smukke rammer på slottet under en lun sensommerhimmel.

Som medlem af bestyrelsen oplever man ballet lidt anderledes, fordi man både er arrangør og deltager, men netop det gør det også ekstra givende at se gæsterne have en god aften.

Min egen lillebror, Casper Darwin Stibolt, fyldte 18 år i 2025, og sensommerballet blev hans første bal. Som storesøster var jeg spændt på, hvad han ville synes om det. Om aftenen siger Casper:

“Det var en helt fantastisk oplevelse. Jeg kendte ikke andre end min søster, men alle var så søde, og jeg snakkede faktisk ikke med min søster hele aftenen, fordi jeg mødte så mange andre på min egen alder. Inden aftenen var omme, var jeg allerede blevet inviteret til et nyt internationalt bal og havde udvekslet en masse kontakter – og jeg glæder mig til mange flere baller.”

Det beskriver egentlig meget godt, hvad Nobilitas er. Man kommer måske alene, men går derfra med venner i flere lande. Vi afholder igen bal på Ledreborg den 29. august 2026 og håber at se mange deltagere.

For unge i alderen 18-25 år er Nobilitas en mulighed for både oplevelser og fællesskab — nationalt såvel som internationalt, og for mange udvikler det sig til et netværk, der rækker langt ud over selve ballerne.

Hvis du ønsker at blive en del af Nobilitas eller gerne vil høre mere, er du velkommen til at kontakte mig eller vores formand, Sebastian Bruun de Neergaard, på mail:

maria.sif.rugaard@gmail.com

sebastian@bruundeneergaard.eu

Du kan også melde dig ind i vores Facebookgruppe: <https://www.facebook.com/groups/2023405164407237/>

Maria Sif Rugaard Stibolt og Laura Caroline Hauch

Nicolai Wedell-Wedellsborg

Laura Caroline Hauch

Jacob Wedell-Wedellsborg

Fra Bobé "Livsdagen Lang"

I en Tilbygning til Ekernförde Kirke, et lille Kapel, henstod Kisterne af General Frederik Ahlefeldt og Hustru. Som Chef for Dronningens Livregiment, den såkaldte røde Garde, er han hæderligbekendt for sin Tapperhed under Københavns Belejring, og fra LeonoraChristina Ulfeldts „Jammersminde“. Da Kirkestyret i Ekernförde havde vedtaget at sløjfe Kapellet og nedgrave Kisterne, overdrog Greven mig at afhente dem og føre dem til Tranekær Kirke på et særlig udsendt Skib. Kisterne af Træ fandtes velbeholdne og prydede med Anevåben i drevet Kobber langs Siderne. En Fane af rødt Silke med sønderbrudt Stang og Generalens Kårde lå på Gulvet i Kapellet. Ankomne til Tranekær blev Sarkofagerne nænsomt restaureret, Flagstangen rejst, og Kården anbragt på Kisten. De hensattes i Kirkens Kapel, hvor Biskop Leunbach i Grevens og Grevindens Overværelse holdt en lille Mindetale.

Ekernförde Kirke

Tranekær Kirke

Afhentningen af Kisterne foregik med al sømmelig Hønhør. De var indtil Afhentningen anbragte i Byens Kirke, hvor de blev velsignede og derefter båret ned til Skibet. Hele Ekernförde var på Benene, og jeg hørte Klager over, at man havde overladt Danskerne så værdifulde Skatte med ægte Guld. En meget gammel Konegræd, som hun sagde mig, fordi hun ved at se Kisterne havde måttet tænke på sin Fader, der var sprængt i Luften 1849 med Skibet „Christian VIII.“. Hun troede, at det var mine Forældres Kister, jeg med sønligt Hjerte førte hjem. De to stedlige Blade, bitre Konkurrenter, afslørede hinandens Uvidenhed, det ene havde tydet Navnet Nachschou som Moschou.

Med Skibet var fulgt Postmester Carstensen fra Tranekær, Grevens Godskasserer, og Postmester Thomsen fra Svendborg; begge gik i Uniform bag Kisterne, og da disse bragtes om Bord, hejstes Dannebrog på halv Stang. Mange fra hele Langeland var i Lohals strømmet til for at overvåge Udskebningen. Et demokratisk Blad meddelte sine Læsere, at Greven på Langeland havde ladet Resterne af et Par Forfædre, berygtede Bondeplagere fra Ditmarsken, overføre til Tranekær af en Student.

Kisterne

Sølvbryllup på daværende Frederikslund, nu Krengerup, Fyn

Billedet dukkede op i gemmerne hos Stig Bille Brahe Selby, der godt kunne genkende egne familiemedlemmer, der deltog mangfoldigt. Men hvad var begivenheden? Heldigvis trådte Elisabeth Rantzau til.

Anledningen er lensgreveparret Carl Frederik Rantzau og hustru Lilys (f. Julie Sehested Juul)sølvbryllup den 29. August 1896 på nuværende Krengerup på Fyn.

Blandt gæsterne er lensgreve Christian Alexander Petersdorff fra Egebjerggård. Han var gift med Jeromia Bille Brahe Selby (Roma) og var 34 år ældre end hustruen. Han bejlede til Romas mor, men fik en kurv. Så han ventede på den ældste datter i stedet for. Romas mange søskende kaldet ham "Onkel Svoger" på grund af aldersforskellen...! Han levede, da fotografiet blev taget, men er han fotograferet? Ulrik Rantzau supplerer med: Manden mellem min tipoldefar og min tipoldemor, Julie, i midten er August Rantzau fra Rosenvold. Hans søn, Kai, er den store mand, der står til højre for Caroline Bille Brahe Selby (nr. 21). Er ret sikker på at nr. 16 er Julies søn fra første ægteskab, Adam Moltke til Espe. Hm....

Og sådan er forsøgene på identifikationen fortsat. Navne er røget ud og andre kommet på. **Nu mangler vi kun få navne: Måske kan Adelsforeningens medlemmer hjælpe os?**

Hvem er nummer 16, 18, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 37 og 39?

Se billedet med numre på side 50-51.

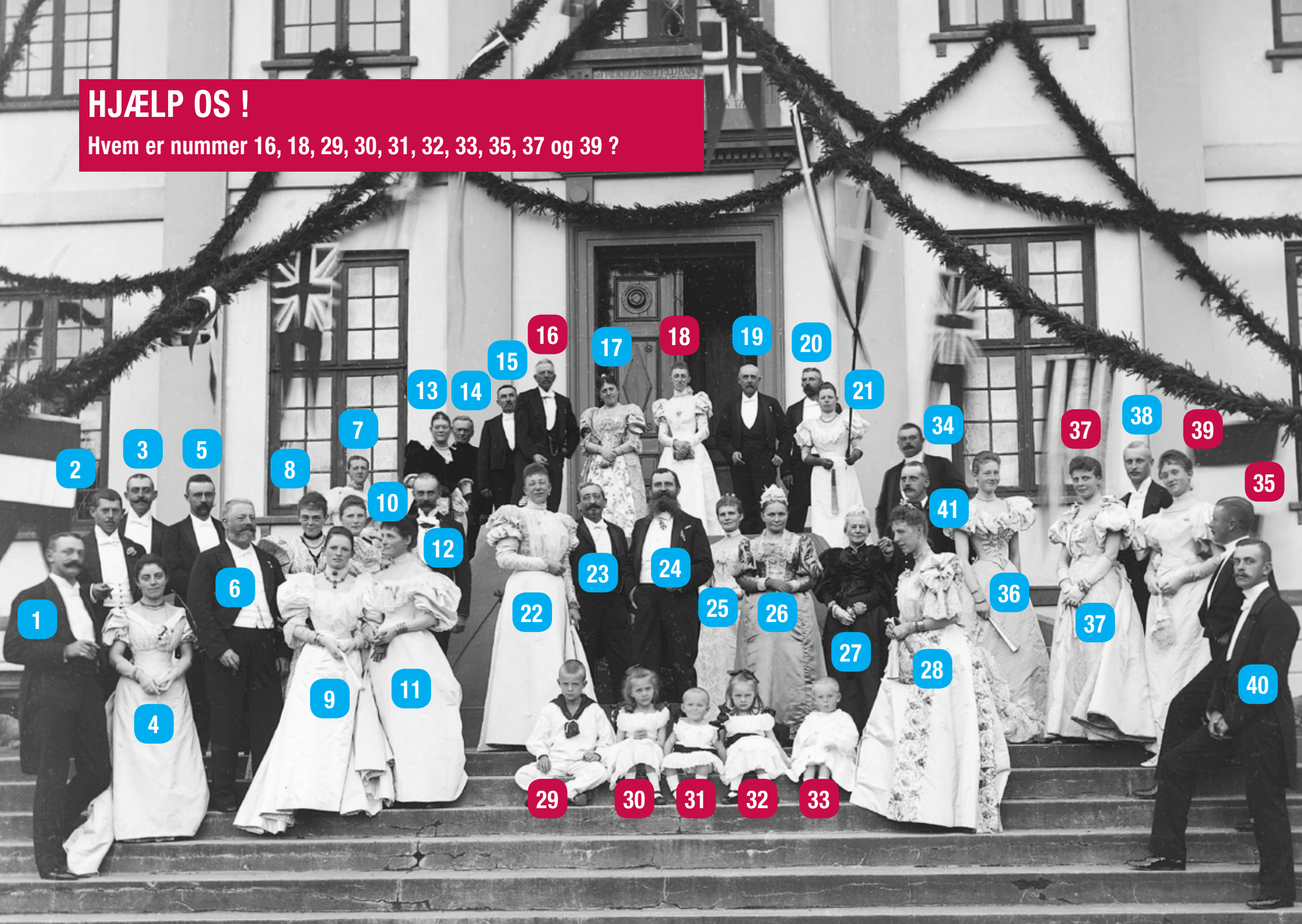
Skriv gerne jeres bud til Meddelelser: anna.lowzow@nordiskfilm.com

Foto fra Frederikslund (Krengerup) i anledning af sølvbryllup 29.08.1896.

- Nr. Person
- 1 Christian Sehestedt Juul til Ravnholt og Villestrup
- 2 Hendrik Bille Brahe Selby, søn af nr. 6
- 3 Wilhelm Treschow til Brahesborg, søn af nr. 19
- 4 Benny Sophie Caroline Andrea Cederfeld de Simonsen f. Treschow datter af nr. 19 g.m. nr. 5
- 5 Hans Christian Cederfeld de Simonsen til Erholm
- 6 Preben Charles Bille Brahe Selby til Brahesminde
- 7 Sofie Maria Regitze Sehestedt Juul
- 8 Alexandra Treschow f. Berner-Schilden-Holsten g.m. nr. 42
- 9 Jeromia Petersdorff f. Bille Brahe Selby
- 10 Elise Sehestedt Juul f. Valentiner, g.m. nr. 1
- 11 Louise Berner Schilden Holsten f. Quade g.m. nr. 20
- 12 Georg Hans Julius von Platen-Hallermund
- 13 Antoinette Bille Brahe Selby, f. Rantzau, g.m. nr. 6
- 14 Godsforvalter Niels Faartrup Ettrup, Espe Gods, Boeslunde
- 15 Forpagter W. Fritze, Korsøgaard, Simested
- 16
- 17 Sophie Treschow f. Rantzau, g.m. nr. 19
- 18
- 19 Carl Adolph Treschow til Brahesborg
- 20 Adam Berner-Schilden-Holsten til Langesø m.m.
- 21 Caroline Bille Brahe Selby, datter af nr. 6 Dalkildegård
- 22 Julie (Lily) Rantzau f. Sehestedt Juul g.m. nr. 24
- 23 August Frederik Rantzau til Rosenvold
- 24 Carl Frederik Rantzau til Frederikslund
- 25
- 26 Grevinde Knuth
- 27 Anna Elise Margrethe von Platen Hallermund
- 28 Rosalie (Rosa) Agnes Asta von Platen Hallermund f. Moltke g.m. nr. 12
- 29
- 30
- 31
- 32
- 33
- 34 Cai Rantzau, søn af nr. 23
- 35
- 36 Ingeborg Moltke f. Dannekiold-Samsøe, g.m. nr. 38
- 37
- 38 Adam Moltke til Espe Gods, Boeslunde
- 39
- 40 Jens Christian Rantzau til Rosenvold
- 41 Michael Treschow

HJÆLP OS !

Hvem er nummer 16, 18, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 37 og 39 ?

Verner Brahe - om indvandret tysk adel i middelalderen

af Preben Bille Brahe

Denne artikel handler om Brahe'ernes oprindelse. Men den kunne lige så godt handle om Moltke (1278), Brokenhuus (1318), Rantzau (1321) eller Ahlefeldt (1333), eller nogen af de mange andre ærværdige slægter, som er indvandret fra Tyskland i middelalderen.

Hr. Verner Brahe er Braheslægtens første kendte mand. Dvs. vi kender ham kun fra slægtbøger. Verner var et usædvanligt navn i Danmark, men almindeligt i Tyskland. Det peger derfor på, at han er kommet fra Tyskland som ridder og soldat.

Ridderkongerne

Erik Menved (f. 1274, k. 1287, d. 1319) benyttede sig i stor udstrækning af lejede soldater i sit forsøg på at genskabe Valdemar Sejrs Østersøimperium. I 1302 blev han hyldet som lensherre i Rostock. Han var en stor ridderkonge og afviklede en stor ridderturnering i Rostock i 1311. Tre ærkebiskopper, 19 fyrster og 948 riddere deltog, heriblandt mange danske riddere. I forbindelse med turneringen blev 80 slået til ridder. Hver af dem havde han dagen i forvejen sendt en skarlagenskatte, en overkjortel, en pelsforet kjortel samt en hest, der kunne gå pasgang. Omkring 6.000 overværede turneringen. Det er en mulighed at Verner Brahe har været med, og at han er kommet i Erik Menveds sold.

I 1316 tabte Erik Menved slaget ved Stralsund, og der blev sluttet fred. Gerhard af Holsten havde støttet ham i 1316-17 imod markgreven af Brandenburg og fik i 1317 Fyn i pant i tre år. Det er ikke noget befolk-

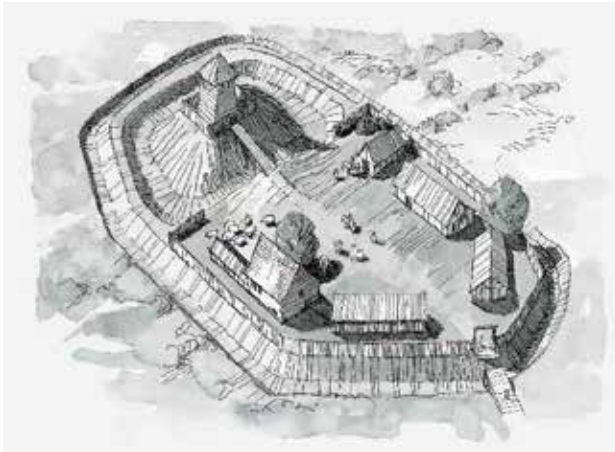
Johan af Plöns segl. Halvbror til Erik Menved. Erik Menveds far, Erik Klippinge, bliver myrdet i Finneruplade i 1286, og endronningen Agnes af Brandenburg gifter sig i 1293 med Gerhard den 2. af Holsten. De er forældre til Johan. Johan og Erik Menved er derfor halvbrødre.

ningen bryder sig om. Det fører til flere oprør både i Sjælland og Jylland, og Erik Menved opfører flere tvangsborge til at holde befolkningen i skak. fx Kalø nord for Århus, Borgvold i Viborg, Bygholm ved Horsens og Ulstrup øst for Struer. Med Erik Menveds død i 1219 overtager hans bror Christoffer den 2. kongemagten. Med ham bliver det kun værre og ved hans død i 1332 er hele Danmark pantsat og uden konge. I stedet for er Danmark fordelt på holstenske panthavere. Når man regner på generationerne, er det nok usandsynligt, at Verner Brahe kom sammen med dem, men det gjorde mange andre slægter, f.eks. Ahlefeldt. Far og søn, som begge hedder Benedict Ahlefeldt, kalder sig 1333 og 1339, Greve Johans tro riddere. Faderen er stamfar til slægten Ahlefeldt, så den slægts imponerende historie har sin begyndelse ved denne tid.

Greverne

Panthaverne Johan greve af Plön (d. 1359) besad Sjælland, Lolland og Skånelandene, og Gerhard greve af Holsten-Rendsborg (1292-1340) Fyn og Jylland. Når et område blev givet i pant, kunne panthaverne tage skatterne og beholde dem, indtil pantet var tilbagebetalt. At greverne Gert og Johan solgte mange pant videre, gjorde det bare værre. Eggert Brockdorff fik Helsingborg for 600 mark sølv. Claus Limbeck betalte 10.000 mark sølv for Kalø. Markvard Stove fik København, og en af hans slægtninge fik Vordingborg. På den måde fik snesevis af andre Tyske riddere underpant i det forhenværende Danske Rige mod betaling. De fik derved ret til alle de skatter og afgifter, som kongen tidligere havde haft ret til ideres område. Det gav panthaverne det kedelige incitament, at de bare skulle have så mange penge ud af befolkningen på så kort tid som muligt. De opkrævede dem nidkært, og Lund Ærkebispens Krønike fortæller at "Greverne og deres tjenere borttog alle genstande af værdi, alle kostbarheder, og alt hvad der i riget var skønt at se, og førte det bort til fremmede lande". Den samtidige Jyske Krønikesiger: "Det ville tage for lang tid at berette om al den uret, som overgik landets børn."

Panthaverne var fra begyndelsen af meget upopulære. Allerede i 1332 gjorde skånelandene oprør imod Johan, og 300 holstenere blev slået ihjel i domkirken i Lund. Ærkebiskoppen i Lund gik af frygt for holstensk hævn til den svensk-norske konge Magnus Smek (1316-1374) og søgte hjælp. Det endte med at kong Magnus købte Skånepantet for 34.000 mark sølv svarende til 6.432 kg sølv – altså ca. seks ton. Derved kom Skåne i personalunion med Norge og Sverige.

Smørholm Voldsted ved Smørum har synlige spor af volde, grave og banker, der var anlagt til beskyttelse af en middelalderlig storgård. Udgravninger har vist, at voldstedet var i brug til midten af 1300-tallet.

En urolig tid

Det var således en urolig tid, hvor der var mange muligheder for en våbenfør mand. I den kongeløse tid fra 1332 til 1340 blev der ikke udnævnt en eneste dansk ridder. Panthaverne brugte deres egne folk, som blev hevet op fra Tyskland. Danske adelige havde ikke længere adgang til at påvirke politiske beslutninger, men måtte nøjes med mindre roller som f.eks. fogeder. Mange af voldstederne vi finder rundt omkring i Danmark, er opført på denne tid. Det peger på, at adelen har følt behov for at beskytte sig imod røverbander. Et voldsted består typisk af to dele. En holm med en bondegård omkranset af palisade og en lidt mindre og højere holm med et tårn. Det har fungeret som et slags safe-room. Mens kongens borge lå tæt ved havne og vigtige hovedfærdselsårer for at kræve skat og føre kontrol, så lå adelens borge langt væk fra alfarvej og helst ude i en ydmyg mose, hvor de kunne gemme sig.

De tidlige Brahes gods

Verner Brahe bliver gift med Inger Peders-datter Egeteside, som efter sigende skulle have ejet jord tæt på Hvidskøvlø slot i Skåne. En populær myte vil, at Brahe'rne senere flyttede gården til Hvidskøvlø nuværende placering, men forskning har vist, at Hvidskøvlø fra 1272 til 1341 var ejet af slægten Hak (*Om Hvidskøvlø kendte ejere før ca. 1400 af Anders Bøgh*). Det er først i 1539, at Axel Pedersen Brahe ved ægteskab og pant kan sætte sig på Hvidskøvlø. Slægtens stamsæde er derfor nok snarere Gyllebo ved Simrishamn, som godt kan være givet Verner af kongen som sold. Men han kan også have købt det eller erhvervet det ved ægteskab. Hvis antagelsen om, at han kom fra Tyskland, er korrekt, kan han ikke have fået det i arv. Jens Brahe og Anne Bille begyndte opførelsen af

det nuværende Vidskøvlø i 1553, og over porten hænger deres våbenskjolde. I den nærliggende kirke kan man se deres imponerende gravsten med alle anevåbnerne. Den nuværende ruin ved Gyllebo er først opført i 1500-tallet, så der er ingen rester fra Verners tid.

Den administrative inddeling af Danmark

Juridisk og administrativt var Danmark inddelt i en religiøs og verdslig del. Den første sad kirken på forenet under ærkebiskoppen i Lund og opdelt i stifter, provstier og sogne. De tog sig af kirkeret, som involverede ægteskab, kirkens egne sager, opkrævning af kirkeskat (tiende), moral og synd f.eks. trosforladelse, blasfemi, kætteri og troløshed, som kunne straffes med ekskommunikation, bøder eller kirkefængsel. Straffen for kætteri var døden, og det var det, den svenske adel mistede hovedet på ved det Stockholmske blodbad i 1520. Christian den 2. havde givet det svenske rigsråd amnesti, men da ærkebispem Gustav Trolle anklagede dem alle for kætteri, sagde kongen, at det var udenfor hans jurisdiktion. Bare ærgerligt!

Hvidskøvlø Slot i Skåne. Et af Sveriges største med over 100 værelser.

Den verdslige del bestod af

landstingene øverst. Jylland var delt i Nørre- og Sønderjylland med Viborg og Ribe som de dominerende tingsteder. På Fyn var det Odense, og Sjælland Ringsted. Når der kom en ny konge, skulle han udråbes på landsting. I Skåne lå landstinget i Lund. Administrativt lå landet inddelt i len, (*De lidt ældre inddelinger så som syssler, (f.eks. Vendsyssel), skippænen og havne knyttet til ledingsflåden synes at forsvinde i denne tid til fordel for len og herreder. Byer med navnet Snekke, som f.eks. Snekkersten var havnebyer for vikingeskibe. Et skippænen var under en kongelig embedsmand, en styresmand, som havde ansvar for skib og besætning. Et skippænen var i gennemsnit inddelt i 40 havne, bestående af tre til ni gårde, som hver skulle stille en roer. I 1304 beslutter Erik Menved at ledingsflåden fremover skal forskyde ved den nye skibstype kogge. Byer havde købmand, var handelscentre, og havde derfor skibe. Kirken var en international organisation og havde skibe. Kongen havde også sine egne skibe. Nogle herremænd havde sågar skibe. Men forbindelsen imellem ledingsflådens mænd og skibe blev brudt.*) som forvaltedes af kongens lensmænd. De repræsenterede kongen og havde ansvar for opretholdelse af ro og orden, indkrævning af skat, indkaldelse til

ting og mobilisering af hæren. De kunne have residens på en kongsgård. På kongens slotslen sad som regel en høvedsmandi samme rolle. Lenene var igen inddelt i herreder, som rummede landzone og landsbyer. Købstæder lå ofte direkte under kongen selv, havde kongelige privilegier, egne byfogeder, byråd, og byting, hvorunder igen lå byens gilder og laug, - dvs faglige sammenslutninger. Herrederne var opdelt i landsbyting og større godser kunne have deres eget birk, dvs. deres eget juridiske område, hvor sager afgjordes ved et birketing. F.eks. havde klostre ofte deres eget birketing til at håndtere verdslige sager. På tingene blev afgjort sager om ejendoms køb, arv og skifter, grænsetvister mellem gårde og marker, lokale love og aftaler, regulering af veje og broer, tvister om vandkraft, som jo var bundet til møller. Der var møllepligt og en mølle kunne være en indbringende forretning for en herremand, men ærgerligt, hvis en anden herremand opstammede åen, og førte den i en anden retning.

Da Verner Brahe sandsynligvis er kommet til Gyllebo, som synes at have været sæde for Albo-herred i Skåne, må vi antage, at han har haft rollen som herredsfoged. Ifølge kong Valdemar Sejrs jordebog (1241) skulle Albo Herred svare 40 mark sølv i skat om året svarende til ca. 4,5 kg. I praksis kunne skatten også betales i naturalier. Det kunne være korn, kvæg, svin, hø, får, geder, æg, tømmer, brænde eller fisk etc.

Lensmanden og hans hjælpere takserede værdien af det indleverede. Naturalierne blev anvendt af lensmanden selv til hans egen husholdning, hvoraf var en del bevæbnede håndlangere, noget blev vekslet til sølv på markedet, og op mod halvdelen sendt videre til kongens husholdning. Forud for ethvert felttog skulle oplægges forsyninger, så hæren havde noget at leve af. Fra 1250 til 1320 er Danehoffet rigets øverste lovgivende forsamling, men efter 1320 træffer kongen i stigende grad beslutningerne selv med sine rigsråder. I 1413 bliver det indkaldt for sidste gang af Erik af Pommern. Danehoffet var tænkt som en årlig begivenhed, men mødefrekvensen blev ujævn. Det fandt ofte sted i Nyborg, der i vor tid hvert år fejrer Danehoffet med en mægtig middelalderfestival.

Den kongeløse tid

Men altså her under den kongeløse tid har de holstenske grever taget rollen som lensherrer i Danmark. Den danske adel er efterladt i mindre roller som herredsfogeder eller som bønder og gårdejere. I hvor stort omfang adelen var nødig at stille til krigstjeneste for de holstenske grever er usikkert. Systemet imellem herre og vasal byggede jo i stort omfang på tillid, og der var lokal modvilje ikke et godt aktiv. Var man herredsfoged kunne man nemt komme i klemme imellem hensynet til den danske befolkning og panthaver-

nes grådighed. På den anden side, så ved man, at der var danskere med på grev Gerts side i slaget ved Taphede 1334. Men som vi senere skal se, var det ikke usædvanligt, at jyske herremænd stillede sig på holstensk side.

Junker Otto

Christoffer den 2. havde tre sønner, Erik, Otto og Valdemar. Erik blev kronet medkonge i 1324, men måtte lide den tort to år efter at blive taget til fange. Da Johan af Plön både var hans fangevogter og farbror kom han ud igen ved et forlig i 1329. På flugt efter en kamp ved Slesvig den 30. november 1331, styrtede Erik med sin hest ved Dannevirke og døde kort efter. Da Kong Christoffer døde i 1332, forsøgte Otto at samle en hær imod grev Gert. Med Lollandsom udgangspunkt, hvor han var lensherre, og med støtte fra Brandenburg mobiliserede han en hær og mødte i oktober 1334 grev Gert øst for Viborg i slaget ved Taphede. I Jylland fik han støtte af danske, som sluttede sig til hans hær, men på grev Gerts side optrådte også danske stormænd. Stillet overfor grev Gert, som både havde enorm erfaring og desuden et imponerende militært talent, led Otto fuldstændigt nederlag og måtte gå i fangenskab. Da hans lillebror Valdemar Atterdag senere blev konge, blev det aftalt, at Otto skulle være borgherre i Livland i forbindelse med salget af Estland til Den Tyske Orden i 1346. Måske fordi Valdemar følte sig usikker på, om Otto kunne udvikle sig til en konkurrent *(Her fremstillet i stærkt forenklet form)*.

Valdemar Atterdag bliver konge

Den 1. april 1340 sniger Niels Ebbensen (af slægten Bild) sig ind i Randers med 47 mand, de skjuler sig i byen til det bliver nat, og har held til at overraske grev Gert i hans soveværelse, hvor de slår ham ihjel. Som følge af drabet blev der indgået forlig i Brandenburg, som endte med at Christoffers yngste søn, Valdemar Atterdag, skulle være konge. Til at begynde med får han kun halvdelen af Nørrejylland. Den anden halvdel må han indløse i 1346 for 35.000 mark sølv. Herefter begynder han møjsommeligt at samle Danmark på ny. Ikke mindst kirken på Sjælland var meget interesseret i at få en dansk konge.

Claus Limbek – en holstensk adelsmand

Grev Gerhard viste sig allerede tidligt som en glimrende hærfører og med sig fra Holsten tog han ridderen Claus Limbek. Claus Limbek er en af de tyske riddere som rager op, og som vi derfor ved en del om. Grev Gerhard giver ham Kalø len i pant 10.000 mark sølv – altså næsten to tons, så han må have været ret velhavende. I 1343 slutter han sig til Valdemar og allerede i 1344 bliver han drost, rigets højeste embede. Egentlig betyder det hirdleder, men det var ledelse af hoffet og hæren og han kunne træde i kongens

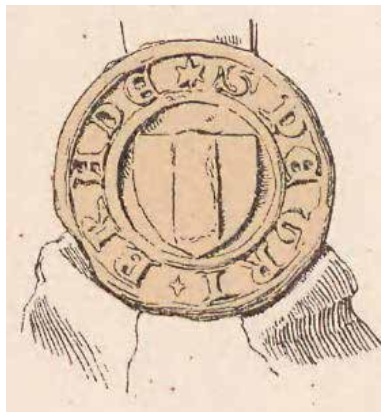
Nicolaus Limbek, dapifer. Claus Limbeks segl fra 1361. Dapifer betyder, den som kommer fra 1361. Dapifer betyder, den som kommer med brød, men var en meget stor stilling som chef for kongens hof. Slægten menes at komme fra Lembæk ved Rendsborg.

sted som f.eks. dommer. Fra 1349-1357 får han igen Kalø-len. Men under jydernes opstande 1351-53 og 1357-60 deltager han på ledende plads i oprøret. I 1361 er han med som befalingsmand på Gullandstoget og Visbys plyndring, men er formentligt død 1368 i det sidste jyske oprør imod Valde-

mar. Det viser, at alliancer skiftede ofte. Navnlige den jyske adel var i den situation, at de ofte måtte spørge sig selv, om de var bedst tjent med en dansk eller holstensk herre? Claus Lambeks døtre giftede sig ind i slægterne Ahlefeldt og Rosenkrantz, så mange vil formentligt finde, at de er efterkommere efter ham.

Skåne bliver dansk

For Verner Brahe og hans efterkommere på Gyllebo, må de have sværget lensed til Magnus Smek, kongen af Sverige, Norge og Skåne i 1332, indtil Valdemar Atterdag i 1360 erobrer Skåne. Magnus var kommet i den uheldige situation, at hans søn Erik ville være konge i stedet for faderen. Begge anmodede Valdemar om hjælp, hvilket han frimodigt lovede dem begge to. Sjællandske krønike skriver: 1360 Købstadmænd og Klosterfolk tvinges til at sende deres Koggerud; på egen Bekostning måtte de sørge for det, som hørte til, og med anden byrde og forskellig tyngde plages de. Ved samme tid samlede Kong Valdemar en stor hær og tog sin søn Hertug Christoffer med og for med krig til Skåne, hvor han kraftigt drev på med belejring af Helsingborg. Endelig kom Sveriges Konge Mag-

S PETRI BRÅDE, dets Sigil Peder Brahe, armiger, dets væbner. Segl fra 1376. Et sort skjold med en hvid pæl..

nus, og da han så, at han ikke mægtede at gøre modstand, overgav han af sig selv ovennævnte borg på mange betingelser, og da Valdemar havde fået Helsingborg, tog han med magt adelens borge i samme land; Stormændene bad Kongen om nåde og blev af god vilje hans mænd.

Verner Brahes barnebarn, Thorkild Brahe, måtte for drabsskyld flygte til Sverige. Hans søn Peder Brahe til Mygdal fik Gyllebo tilbage af kongen. Han er den første påviselige medlem af Braheslægten, idet hans segl er bevaret både i 1364 og 1376, hvor han besegler den fuldmagt, som gav de skånske stænder ret til at holde Oluf som konge. Det er formentligt ham, som har sværget ed til kong Valdemar. Da Valdemar dør på Gurre i 1375, regerer hans datter Magrete videre på den umyndige søn Olufsvagne.

Lejede hænder

29. juni 1367 er Kong Valdemar i Helsingborg, hvor nogen får løn. Der er tale om otte riddere/væbnere (*Diplomatarium Danicum, 1367, nr. 38 og 39*): "Wrenzel v. Bomenstorp, ridder, Peter v. Bomenstorp, Günther v. Tetow og Henze Kosbroder kvitterer på egne og deres fællers vegne for, hvad de har oppebåret i kong Valdemar 4. Atterdags tjeneste siden mikkelsdag." Og samme tid og

Helsingborg Slot i 1500-tallet. I 1500 tallet fremkommer farvelagte kobberstik, og det er vores tidligste kilder til byernes udseende bortset fra arkæologi.

sted: "Henrik Raspe, Hannes Stopaz, Wekman van Haugwitz og Albrecht van Sager kvitterer på egne og deres fællers vegne for, hvad de har oppebåret i kong Valdemar 4. Atterdags tjeneste siden mikkelsdag". Det er interessant, at de har tjent siden Sankt Mikkels dag, som var den 29. september. Altså præcist et halvt år i vinterhalvåret. Man ville ellers forvente at se sommerhalvåret. Men det skyldes, de har været aflønnet halvårligt, og at dette er aflønning for en ud af flere perioder. Det ses at et par er brødre. Wrenzel van Bomenstorp er hofmester 1373 (*Dansk Statsforvaltning i det 15. Aarhundrede, København 1903. William Christensen. Optrykt 1974 af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, ISBN 87-7500-834-3*) og lensmand i Stege 1375-77 (*Danske len og lensmænd 1370-1443, Henrik Lerdam, s85*). Våbenskjoldet genkendes i den danske slægt Brostrup med Henning Brostrup til Tommerup (d.eft. 1440) Så han må være 3. eller 4. generation. Anvendelse af van peger på, at de kommer fra det lavtyske område svarende Niedersachsen, Schleswig-Holstein, Mecklenburg eller Holland. Længere sydpå anvendtes von. Men det kan være en skrivefejl. Dengang stavede man, som man syntes det lød. Van og von betyder af eller fra. Det er også interessant, at de underskriver fire ad gangen. Det kan pege på, at de er en gruppe. Ligeledes at formuleringen er standardiseret. Det lyder som en standardtekst. Lad os se på, hvordan alt det der fungerede i praksis. Der var store forskelle.

At være ridder i England

I det store Europa, som havde haft middelalder længe, blev man som 7-12-årig page, som 12-18-årig væbner og som 18-25-årig ridder. I den tidlige middelalder kunne enhver ridder give en anden ridder ridderslaget, men senere blev det et kongeligt privilegium og kirken stillede krav om at være med og velsigne højtideligheden. Når man var blevet ridder, kunne man tage hyre hos en borgherrer og tjene blandt mange andre. Et eksempel kunne være den verdenskendte ridder William Marshall, som fødes som en yngre søn af en lavadelsmand. Han kommer som page til en betydningsfuld grandfætter på hans mors side i Nordmandiet, som var borgherre på Château de Tancarville. Her bliver han som tyveårig slået til ridder. Nordmandiet bliver angrebet af Flandern og i kamp er han så uheldig at miste sin hest. Da en ridders krigshest var en kostbar genstand, den kostede ca. det samme som 500 pakheste, anså borgherren ham for ubrugelig og afskedigede ham. For at få råd til en ny hest, måtte han sælge sin nys erhvervede ridderkappe. Han deltog i en ridderturnering i 1167, hvor han tager Philippe d'Alsace, greve af Flandern til fange. Det er en stor bedrift, som giver ham en god fortjeneste i løsepenge og stor anerkendelse. Han udviklede sig til at blive en legendarisk turneringsrytter og mente på sit dødsleje, at han havde vundet mindst 500 kampe. Han begynder som ridder, men får snart kommando over andre riddere. Han stiger et niveau mere og bliver banneret, dvs. han får ret til at

føre banner i felten. Titlen baron er muligvis afledt heraf. Banner og fane viser, hvor enheden og chefen er i kamp. Dvs. Som bannereter man chef for en større manøreenhed. Han ægtede Isabel de Clare, 4th Countess of Pembroke, hvorved hans blev 2nd Earl of Pembroke. Han endte som Marshall of England, dvs. den højeste militære leder, og Guardian of the Realm, hvor han regerede på vegne af den umyndige konge Henry den 3. han døde i 1219 og ligger i Temple Church, London. Hvor riddertitlen i England nærmest var et svendebrev, forholdt det sig anderledes i Danmark.

Ridder i Danmark

I Danmark blev langt de fleste aldrig andet end væbner. Ridderværdigheden kom med årene for dem, som af den ene eller anden grund fik kongens gunst. Det var som i dag, hvor det er kongens privilegium at uddele ridderskors af Dannebrogordenen. Der ligger som regel lang og tro tjeneste bag. En riddertitel var ikke en stilling. Det var en anerkendelse. Væbnere kunne lige så godt blive fogeder, høvedsmænd, lensherrer og rigsråder som riddere kunne. Det er klart, at de højeste stillinger omkring kongen var besat af riddere. Tyskland lignede nok det store Europa mere, og mange kom derfor til Danmark som riddere.

Ingen enkeltkæmper

Ulrich Richental's krønike, Chronik des Konzils zu Konstanz 1414-1418, giver en øjenvidneskildring af den drypvise ankomst til et mobiliseringspunkt. En vogn, to til fem heste, 7 til 15 fodfolk, som gentager sig. En ryttersoldat var ikke nogen enkeltkæmper, men havde en stor afhængighed af mange hjælpere. Han havde en hest til kamp og en hest til transport. Muligvis en reservehest. Derudover havde han en eller flere hjælpere til hest, der fulgte ham i kamp og var klædt i rustning. På engelsk kaldes de men-at-arms. Under forskydning kunne de bruges som spejdere og budryttere. I de engelske musterrolls fra 100 års krigen beskrives en ridders følge som en ridder, 2-5 men-at-arms, 10 - 30 bueskytter (*Bueskytter skal muligvis opfattes som en lønkode snarere end som en funktion. Det kan dække over hjælpere til fods.*). Altså et noget større følge.

Til at køre vognen anvendtes ofte en dreng eller ung mand. Fodfolkene hjalp med at beskytte vognen under march og ophold. Flere havde skåstregsfunktioner. F.eks. var en hest ikke meget bevendt, hvis den tabte en sko. På vognen har derfor ligget et sæt med ekstra sko, og en af svendene har kunnet slå dem på. På vognen har også ligget telte og tæpper, køkkenudstyr af forskellig slags, udrustning som lanser, rustninger, hjelme og armbrøst og proviant både til dyr og mennesker. Fordelingen af fodfolk kunne være 4-6 bevæbnede fodfolk med spyd, sværd og evt. armbrøst, 3-4 tjenestefolk til

Ridder af Braheslægten som han kan have set ud. Det er en korstogsridder malet i brahernes farver, og derfor er det en anden type rustning end i 1300tallet. Det er også tvivlsomt om hesten var beskyttet i den grad.

at sørge for hestene, lave mad, betjene ridderen osv., samt 1–2 vognfolk, dvs. en kusk og evt. en hjælper.

En hest skal bruge mindst 20 liter vand i døgnet og et kg foder, havre eller byg, pr. time den arbejder. Det betyder, at sådan et følge har haft brug for en 50 liters sæk med foder til hestene dagligt. En hest kan spise op til to kg ad gangen og skal have noget at spise jævnlige. Den kan godt leve af at græsse, hvis den får hele dagen til det, men så kan den ikke bruges til andet. Heste har brug for at ligge ned for at sove, men sover ikke ret meget. Det betyder at heste godt kan have en meget lang arbejdsdag.

En vogn kunne bevæge sig 15 til 20 km om dagen. Der var brug for jævnlige pauser, for at hestene kunne spise. Overnatningssteder kunne være landsbyer, men skulle der slås lej, skulle der afsættes tid til at sætte telte op. Under alle omstændigheder skulle der laves mad, vedligeholdes udstyr og plejes heste. Disse forhold bliver i nogen grad også dikteret af situationen. Har man fjenden i hælene, kan det være nødvendigt at marchere hele natten uden hverken vådt eller tørt. Var man hjemme, rejste man let, og det meste udstyr lå på vognen. Var der fare, rejste man klar til kamp og flere kontingenter sammen. Man kunne have harnisk på i flere dage, hvis det var nødvendigt. På større felttog var sadelmagere og beslagsmede altid med. Var der vogne nok, kunne man formere en vognborg, en ring af vogne, som kunne yde nogen beskyttelse imod angreb. I Slaget ved Øksnebjerg 1535, hvor Johan Rantzau fik sit ry som bondeslagter, havde Christian den 2.s partietableret en vognborg med 400 vogne. Grev Christoffers hær anslås til 5.000 mand, hvilket altså krævede 400 vogne svarende til en vogn pr. 12 mand.

De otte stridsmænd, der den 29. juni 1367 besegler, at de har fået deres sold, dækker altså over noget i retning af 25 heste, 8 vogne med kusk, 40 fodfolk og 30 tjenere, ca. 80-100 mand. En pansret rytter med følge benævnedes en lanse. Det er altså to sæt af fire lanser Valdemar aflønner.

Der kan være mange grunde til, at man flytter og søger tjeneste hos en anden fyrste. Måske var der ikke nogen gård at overtage, og man måtte søge sin lykke selv. Når de kom til Danmark, ville de blive sendt derhen, hvor der var brug for dem. De kunne blive garnisoneret som hjælpere til en høvedsmand, indgå i kongens følge eller gå med i et togt. Med ridderen Wrenzel van Bomenstorp ser vi, at han ad åre får stilling ved kongens hof som hofmester og senere lensmand.

*Wrenzel van Bomenstorp
Helsingborg 1367*

Det tyske sving

I bogen Danske len- og lensmænd 1370-1443 angives 19 lensmænd ud af 45 at være af tysk afstamning i tiden 1370-1375. Det er næsten halvdelen. I vikingetiden risikerede kristne fra Sydeuropa livet ved at gæste Danmark. Danske konger gifter sig oftest med kvinder af nordisk slægt. Flere dynastiske forbindelser til Tyskland og Erik Menveds uheldige kongetid satte skub i udviklingen. Tyske ryttersoldater var ikke ukendte. Allerede i slaget ved Fodevig i 1134 deltog 300. Men pantsætningen af dele af Danmark må være opfattet som et tillidsbrud, og det anstrengte forhold mellem kongen og folket har ført til, at han ikke kun byggede de førnævnte tvangsborge, men også i et omfang søgte hjælp blandt udlændinge, som ikke var part i konflikten. Erik Menveds far gik det heller ikke så godt. Han blev dræbt i 1286 i Finnerup lade med 56 knivstik. Det har man fortolket som, at hele hans adelige følge var med i drabet. Det førte til et voldsomt opgør med de ledende medlemmer af adelen og den sjællandske Hvideslæggt, hvor 13 mand på Danehoffet bliver idømt landsforvisning for drabet. De går i den norske konges tjeneste og modarbejder kongen. Den jyske ridder Marsk Stig bygger borg på hjelm og slår falske mønter. Hybridkrig er ikke helt nyt. Ærkebispens Jens Grand nægter at mobilisere tropper imod sin nevø Jacob af Halland, hvilket får Erik Menved til at arrestere ærkebispens i 1294 og smide ham i lænker i flere år i borgen Søborg ved Gilleleje. Med Christoffer den 2.s

kaotiske styre bliver det ikke bedre. Det betyder, at Valdemar Atterdag stort set vokser op i Tyskland bl.a. ved det kejserlige hof, hvor han får en fyrstelig opdragelse. Med sig til Danmark i 1340 tog han sin marsk, den sydtyske Ridder Frederik afLochen, med 200 hvervede schwabiske og bayerske ryttere, som virkede på Sjælland og i Nordtyskland i 1341. Frederik Lochenvar muligvis allerede ved kejserhoffet den unge junker Valdemars våbenmester. Han tog tjeneste ved Markgrev Ludvig og fulgte i 1339 med dennesfelttog i Frankrig under Kong Edvard III af England, hvorefter han det følgende år ledsagede Valdemar til fyrstemødet i Lybeck og derfra ind i Danmark, hvor han allerede de første dage af 1341 nævnes som Kongens Marsk (*CEF Reinhardt, Valdemar Atterdag og hans kongegerning, 1880 side 114*). Efter en fejlslagen belejring af Kalundborg 1341 drog han tilbage til Tyskland. Men som vi har set, blev mange og blev i løbet af få generationer en del af dansk adel. Hvis man som Moltke (*Eberhard Moltke, DAA 1991, 3b*) er her i 1295, er man så stadig tysk i 1370?

Væk fra lejetropper

Historikeren Erik Kjersgaard skriver i Politikens Danmarkshistorie således: Kostbare lejetropper havde slået bunden af Erik Menveds og Christoffer den 2. økonomi. Undvære hæren kunne ingen, - allermindst Valdemar Atterdag, - men hele militærvæsenet måtte reformeres grundigt og udgifterne skæres ned. Også Valdemar brugte hvervede tropper, men han søgte at begrænse deres antal og erstatte dem med en folkevæbning. Herremændene og deres svende var og blev hovedvåbnet, men for at skaffe forstærkningsmandskab greb kongen tilbage til det gamle ledingsvæsen. I rigets sognekirker deponerede man nu armbrøster, som bønderne lærte at håndtere. Når hæren blev indkaldt, skulle de værnepligtigealmuemænd give møde sammen med herremændene. Flådestridskræfter samlede man ved at rekvirere skibe hos ejerne (*Politikens Danmarkshistorie. 1963, bind 4. (1242-1448). S. 322*).

Lenene

Der var grundlæggende fem typer af len, her arrangeret efter graden af kongelig kontrol.

1) Pantelen gav panthaveren ret til alle kongens indtægter, indtil pantet blev betalt tilbage. Der var ingen ydelser til kongen. Var lenet pantsat, var det ude af kongens hænder. Var lenet ikke pantsat, var lensmanden en kongelig embedsmand.

2) Ved et tjenestelentog lensmanden alle indtægterne selv. Han var fritaget for alle ydelser til kongen. Til gengæld var han forpligtet til selv at bekoste soldater og udøve deopgaver, der var forbundet med embedet. Var der et overskud, kunne han stikke det i egen lomme.

3) Ved et afgiftslen betalte lensmanden en fast afgift til kongen. Ellers adskilte det sig ikke fra tjenestelen.

4) Ved Regnskabslen fik lensmanden en fast løn. Han skulle aflægge regnskab for kongen over alle lenets indtægter og udgifter og aflevere et evt. overskud til kongen.

5) Et genant-len var som regnskabslen, hvor det på forhånd var udtrykkeligt fastslået, hvad der måtte anvendes på lenets drift.

Mens pantelen var almindelige op til 1340, skifter det i sidste halvdel af 1300-tallet til, at langt de fleste len er regnskabslen (*Henrik Lerdam*). Måske klog af skade? Kontrakttyperne genfindes i store træk på lavere niveau helt ned til den enkelte herremand. Lejede han en gård ud, så var der forskellige måder at gøre det på.

Mobilisering

Mobiliseringen af tropper foregik ved, at lensmændene og høvedsmændene brugte tingene til at meddele pligter og mødesteder. Adelen fik sin skattefrihed for at stille op. En væbner ville komme med nogen fra sin egen husholdning. Måske ejede han en landsby, og ville bede dem om et bidrag. Han kunne også gå til venner og slægtninge, og endelig kunne han købe dem. Lensherrer og høvedsmænd ville have en fast besætning af soldater som vagter og håndlangere. Besætningen varierede med behovet. I krig og ufred kunne den være stor. Væbnere og riddere kunne godt blive befalet i borgeleje.

Bemanding af borge

På en mindre borg i 1388 kunne besætningen være 2 bagere, 1 steger med ansvar for kød, 1 mælkedeje med ansvar for mejeriprodukter, 1 kældermester med ansvar for øl og vin, 1 møller, 2 bødkere med ansvar for tønders opbevaring, 2 skræddere med ansvar for tøj, duge etc., 3 karle, 1 skytte, 1 ferygus som havde ansvaret for vindebroen, 3 vægttere og 6 væbnede svende. Herudover fogeden og hans familie. Der er altså meget andet end soldater. I tilknytning til har været en ladegård og stalde. På større slotte, hvor lensmanden sad, kom jomfruer, kapellaner, barberer, tømrer, skrivere, smede, armbrøstmagere, fyrbødere, budbringere og fogeder til etc (*Senmiddelalderens Borge i Danmark, Vivian Etting, s 90*). En armbrøstmager lavede også bolte, dvs. pile, til. På engelsk hed en pilemager en fletcher, og de sværmede slagmarken efter slaget på jagt efter pile og spidser til genbrug.

En høvedsmand

Valdemar Sappi var staller i Friesland. Det svarer til høvedsmand. Hans borg Arnsholm er gravet ud, og her har man fundet rige spor efter heste og

Ud fra kalkmalerier i Skt. Peders Kirke i Næstved at dømme kan kong Valdemar Atterdag godt have set sådan ud. Billedet viser en nutid reenactment fra Visby. Kilde: Gotland Medeltidsvecka

militær aktivitet. Mens den almindelige herremand havde sine jorder at bekymre sig om, så havde lensherrer og fogeder forvaltere til det praktiske, så de kunne hellige sig deres administrative og i givet fald militære rolle. Valdemar Sappi var med som en af befalingsmændene på Valdemar Atterdags Gotlandstog i 1361. På Gotland har man fundet en knap med våbenskjold tilhørende en frisisk adels-

slægt. Valdemar fik Friesland i 1344, og det viser, at Valdemar havde sit adelsrytteri med, - i hvert fald fra Sønderjylland.

Krigens økonomi

Der er ingen tvivl om, at krigsførelse også i middelalderen var dyr. Det danske krigsvæsen var organiseret således, at deltagerne ikke blev aflønnet af kongen, men deltog på egen bekostning, som skatteydelse eller som gengæld for skattefrihed. Alligevel var der store udgifter til logistik, fæstningsbyggeri, kompensationer for skade og tab i tjenesten, samt ikke mindst lejetropper. Sold for et halvt års tjeneste synes i første halvdel af det 14. århundrede at have været 12-15 mark sølv for en ridder, 10 mark sølv for en væbner, og 5 mark sølv for en let bevæbnet rytter. Hertil kom forplejning m.m. Lejetropper var med andre ord en stor udgift, selv hvis hærene var små. Albo-herred har med sine 45 mark sølv lige akkurat kunnet finansiere brødrene Bomenstorps små 100 mand i et halvt år. Imidlertid tyder alt på, at lejetropperne først og fremmest var et supplement til rigets almindelige opbud. Der var ikke tale om, at den danske konges stridsmagt i årevis bestod af i tusindvis af udenlandske lejetropper.

Her slutter fortællingen om Verner Brahe og mange andre ærlige og velbyrdige mænd og mange andre mærkelige ting.

Fra Bobé "Livsdagen Lang"

Fra disse Sammenkomster mindes jeg adskillige Indfald og Udfald, som måske kan fortjene at bevares som små spredte Bidrag til Tids-historien.

Ved en Jagt hos Hofjægermester X kom Baron Y i Snak med en Skytte. Man skumlede blandt Deltagerne om den forbløffende Lighed mellem de to. Baronen spurgte, flot henkastet, Skytten: „Var din Moder ikke Stuepige hos min Fader?“ „Nej,“ lød Svaret, „men min Far var Kamertjener hos Baronessen, Deres Fru Moder.“

Kongelig Hofjuvelerer
P. HERTZ
WWW.PHERTZ.DK

Stort udvalg af signetringe hvor våben håndgraveres i såvel sten som guld. Unika ringe fremstilles efter ønske.

Navne i Meddelelser

Børn

Andreas og Helene Sofie Wedell-Neergaard. Søn Ditlev Henrik Wedell-Neergaard, født den 3. november 2025

Døde

Lensgreve Frantz Bernstorff-Gyldensteen
Født 24. juli 1954 - død 19. november 2025

Karen Margrethe Clausen født Treschow
Født 11. juli 1944 - død 19. december 2025

Peter Anker
Født 15. september 1952 - død 12. januar 2026

Susanne Fabritius de Tengnagel
Født 27. juli 1948 - død 16. januar 2026

Ida Benedicte Reventlow
Født 26. april 1955 - død 2. februar 2026

Johanne von Jessen
Født 28. december 1963 - død 4. februar 2026

Grevinde Bente Danneskiold-Samsøe
Født 21. februar 1944 - død 20. februar 2026

Peter Alexei Conradt-Eberlin
Født 28. juni 1939 - død 19. februar 2026

Udnævnelser

KAMMERHERRE / KAMMERDAME

Greve Kim Vincens Bille Brockenhuus-Schack
Christina Hou Holck

HOFJÆGERMESTER

Greve Carl Johan Ulrik Rantzau
Johan Philip Flach de Neergaard

Om Navne i Meddelelser

Redaktionen er desværre ikke bekendt med alle nyhederne blandt Danmarks 7.500 adelige. Vi modtager derfor meget gerne nyt fra medlemmerne til opdatering af navnesiderne. Send mail til: anna.lowzow@nordiskfilm.com

AGGERHOLM ART

AggerholmArt er etableret på opfordring af museerne i 2007 og står for opgaver indenfor konservering og restaurering af kunst både internationalt og nationalt for bl.a. ARoS, Skagens Kunstmuseum, Ribe Kunstmuseum, Thorvaldsens Museum, Den Hirschsprungske Samling, Kulturinstitutioner, private samlere og Herregårde.

Konservering og restaurering af kunst

F.eks. stabilisering af ustabil farvelag og revner, reparation af huller og flænger, planering af buler, overfladerensning, fjernelse af gulnet fernis og tidligere overmalinger.

Mangeårig erfaring med konservering i forbindelse med brand- og vandskader.

Renovering af forgyldte og ornamenterede pryddrammer. Samlingsgennemgange med beskrivelse af bevaringstilstanden.

Bevaringsanbefalinger på musealt niveau omkring sikring og klima (lys, temperatur og RH%).

Ind- og ud check i forbindelse med udlån af værker til udstillinger.

AggerholmArt v/Dorthe Aggerholm · Stormgade 14 F, 2. mf. · 1470 København K
+45 51 30 88 42 · mail@aggerholmart.dk · www.aggerholmart.dk